

**ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ,
ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

« Η νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα και η αποτελεσματικότητά της »

« ποινικές ρυθμίσεις (εγκληματοποίηση), δικονομικά μέτρα σε βάρος υπόπτων και κατηγορουμένων, μέτρα προστασίας μαρτύρων και ειδικές ανακριτικές πράξεις. Αξιολογήστε την αποτελεσματικότητα συσχετίζοντας τους παραπάνω τομείς αντιμετώπισης και με βάση επιπλέον κριτήρια που θα θέσετε».

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΑΜ: 521955

Α' Επιβλέπων καθηγητής: κ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Β.

Β' Επιβλέπων καθηγητής : κ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ Δ.

Αθήνα, Μάρτιος- Ιούνιος, 2024

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ/ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η παρούσα εργασία αποτελεί ιδιοκτησία του φοιτητή (συγγραφέας/δημιουργός) που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής της ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, με αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος της αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημοσίου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, μεταφόρτωση (downloading), ανάρτηση (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματική ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών δικαιωμάτων.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα: «Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης».

ΠΡΟΛΟΓΟΣ/ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονείται στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με τίτλο «Ποινικές και Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του οικονομικού εγκλήματος, της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος». Το εν λόγω μεταπτυχιακό πρόγραμμα εδράζεται στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Φτάνοντας πλέον στην τελική ευθεία για την επιτυχή ολοκλήρωση του εν λόγω μεταπτυχιακού προγράμματος, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθώ στα σημαντικά εφόδια τα οποία έλαβα από τους καθηγητές και τις καθηγήτριές μου καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος, τα οποία θα αποτελέσουν σημαντική αρωγή στην εξέλιξη της επαγγελματικής μου πορείας, καθώς έχω την ιδιότητα του αστυνομικού και συγκεκριμένα φέρω τον βαθμό του αξιωματικού της Ελληνικής Αστυνομίας, αλλά και στην προσωπική μου εξέλιξη, αφού με αυτόν τον τρόπο κατάφερα να ερμηνεύω με κριτικό τρόπο τα κοινωνικά πράγματα αλλά και ό,τι σχετίζεται με τα φαινόμενα της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος και της εν γένει εγκληματικής δραστηριότητας στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριές μου που με συνεβούλευαν και με συνέδραμαν σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος και μου επέλυν όλες τις απορίες και τους προβληματισμούς μου τόσο σε εκπαιδευτικό επίπεδο όσο και σε διαδικαστικά θέματα που σχετίζονταν με τις εξετάσεις και τη διάρθρωση των συναντήσεων. Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω πολύ τους καθηγητές μου κ. Πετρόπουλο και κ. Βούλγαρη οι οποίοι με κατεύθυναν λεπτομερώς και διεξοδικά σχετικά με την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την διευθύντρια του μεταπτυχιακού προγράμματος κ. Βιδάλη, η οποία με στήριξε με τις κατευθύνσεις και τις επισημάνσεις της και αυτή με τη σειρά της σε όλη την πορεία μου κατά την ενασχόλησή μου με το μεταπτυχιακό πρόγραμμα του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Τέλος, θα ήταν μεγάλη αστοχία και παράλειψή μου να μην ευχαριστήσω θερμά τη σύζυγό μου, Εφηλίνα, η οποία μου συμπαραστάθηκε και μου προσέφερε απεριόριστη στήριξη σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος δεδομένων των αυξημένων εκπαιδευτικών υποχρεώσεων του προγράμματος αλλά και των επαγγελματικών απαιτήσεων.

Περιεχόμενα

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ/ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ/ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1.ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ- ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ.....	10
1.1 Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος- Δυσκολία Ορισμού της έννοιας.	10
1.2 Η εγκληματοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος	12
1.3 Το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα.....	13
2.ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΕ ΥΠΟΠΤΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥΣ ΓΙΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	15
2.1 Το δικονομικό μέτρο της κατάσχεσης.....	15
2.2 Το δικονομικό μέτρο της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων.	17
3. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΣΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	19
3.1 Κατηγορίες των προστατευόμενων μαρτύρων.....	19
3.2 Τα μέτρα προστασίας των μαρτύρων αυτών	20
3.3 Το άρθρο 218 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας	21
3.4 Η κατηγορία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος.....	22
3.5 Η νομοθετική πρόβλεψη του άρθρου 187Γ του ΠΚ	23
3.6 Συγκριτική ανάλυση των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος.	24
4. ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 254 ΤΟΥ ΚΠΔ.....	25
4.1 Η συγκαλυμμένη έρευνα (αρ. 254 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ).....	26
4.2 Η ανακριτική διείσδυση (αρ. 254 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ).	27
4.3 Οι ελεγχόμενες μεταφορές ως ειδική ανακριτική πράξη (αρ. 254 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ) .	29
4.4 Η άρση απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών (αρ. 254 παρ. 1 εδ. δ' ΚΠΔ).	30
4.5 Η καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή με άλλα ειδικά μέσα (αρ. 254 παρ. 1 εδ ε').	31
4.6 Η συσχέτιση ή ο συνδυασμός των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (αρ. 254 παρ. 1 εδ' στ').	32
4.7 Γενικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ειδικών ανακριτικών πράξεων.....	33
5. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	34

5.1 Γενικά.....	34
5.2 Θετική αποτίμηση της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα.	35
5.3 Αρνητική αποτίμηση της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα	37
5.3.1 Αποτίμηση του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα.....	37
5.3.2 Αποτίμηση των δικονομικών μέτρων κατά των υπόπτων και των κατηγορουμένων για οργανωμένο έγκλημα.....	39
5.3.3 Αποτίμηση της εφαρμογής του θεσμού των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος.	40
5.3.4 Αποτίμηση της εφαρμογής των ειδικών ανακριτικών πράξεων.....	41
5.4 Η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τη διαφθορά	44
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ/ΕΠΙΛΟΓΟΣ	46
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	48
7.1 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	48
7.2 ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52
7.3 ΑΝΑΚΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	53
7.4 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΣ.....	54

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας υπόκειται στο να αναδειχθεί η σχετική νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα, αλλά και στο αν η νομοθεσία αυτή είναι επαρκής και αποτελεσματική για τη διαχείριση ή την εξάλειψη του φαινομένου. Για την πιο εύστοχη, λοιπόν, προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος θα αναφερθούν οι ποινικές ρυθμίσεις, τα διάφορα δικονομικά μέτρα που λαμβάνονται και επιβάλλονται από τους αρμόδιους ανακριτικούς υπαλλήλους στους υπόπτους και τους δράστες. Επίσης, θα αναδειχθούν τα μέτρα που λαμβάνονται προκειμένου να προστατευθούν οι μάρτυρες, οι οποίοι καταγγέλλουν ποινικά αδικήματα που άπτονται του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και οι προβλεπόμενες από το νόμο ειδικές ανακριτικές πράξεις στις οποίες προβαίνουν οι ανακριτικοί υπάλληλοι με σκοπό την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος. Τέλος, θα πραγματοποιηθεί αξιολόγηση και αποτίμηση των διαφόρων ποινικών ρυθμίσεων αλλά και των ειδικών ανακριτικών πράξεων ως προς την αποτελεσματικότητά τους κατόπιν συσχετίσεων όλων των παραπάνω παραμέτρων αλλά και επιπλέον κριτηρίων που θα αναφερθούν.

Για την παράθεση όλων αυτών των απαιτούμενων στοιχείων και των παραμέτρων θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της βιβλιογραφικής έρευνας κατά την οποία θα αναζητηθούν τόσο ελληνικές όσο και ξενόγλωσσες πηγές από το διαδίκτυο, ελληνικά και ξενόγλωσσα άρθρα που αναλύουν την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, ελληνικά και ξενόγλωσσα συγγράμματα και η σχετική νομοθεσία, όπως πχ ο Ποινικός Κώδικας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

Λέξεις κλειδιά: οργανωμένο έγκλημα, ειδικές ανακριτικές πράξεις, κατάσχεση, δέσμευση, προστατευόμενοι μάρτυρες.

ABSTRACT

The purpose of the preparation of this thesis is to highlight the relevant legislation on organized crime, but also whether this legislation is sufficient and effective to manage or eliminate the phenomenon. The most relevant approach to organized crime, therefore, will refer to criminal regulations, the various procedural measures taken and imposed by the competent investigating officers on suspects and perpetrators. It will also highlight the measures taken to protect witnesses reporting criminal offences relating to organized crime, as well as the specific investigative acts provided for by law by investigating officers with a view to combating organized crime. Finally, an evaluation and evaluation of the special investigative acts will be carried out in terms of their effectiveness, based on correlations of all the above parameters and additional criteria that will be mentioned.

In order to present all these required data and parameters, the method of bibliographic research will be used in which both Greek and foreign-language sources from the internet will be searched, Greek and foreign-language articles analyzing the concept of organized crime, Greek and foreign-language writings and the relevant legislation, such as the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure.

Key words: Organized Crime, special investigative acts, confiscation, commitment, protected witnesses.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της εργασίας αναφέρεται στην έννοια του οργανωμένου εγκλήματος και συγκεκριμένα στη νομοθεσία που εφαρμόζεται με σκοπό την καταπολέμησή του και στο κατά πόσο η εν λόγω νομοθεσία είναι επαρκής και αποτελεσματική για την επίτευξη του ως άνω σκοπού. Στην εν λόγω διπλωματική εργασία υπάρχουν πέντε κεφάλαια στα οποία πραγματοποιείται η προσέγγιση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος τόσο από τις θεωρητικές ερμηνείες του φαινομένου, όσο και από την πλευρά της νομοθεσίας και των μηχανισμών που εφαρμόζονται για την εύρεση και τη σύλληψη των υπαίτιων δραστών.

Στο πρώτο κεφάλαιο, λοιπόν, αναφέρονται οι ποινικές και θεωρητικές ρυθμίσεις του οργανωμένου εγκλήματος και γίνονται εκτενείς αναφορές ορισμού του από διάφορους θεωρητικούς. Πραγματοποιείται με άλλα λόγια η εγκληματοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος σε θεωρητικό επίπεδο και αναλύεται σε συντομία το σχετικό άρθρο για την εγκληματική οργάνωση, ήτοι το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο όπως θα αναλυθεί εκτενώς στη συνέχεια, σε αρκετές περιπτώσεις ταυτίζεται με το οργανωμένο έγκλημα, παρόλο που δεν αποτελούν ταυτόσημες έννοιες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, αναλύονται τα διάφορα δικονομικά μέτρα που εφαρμόζουν οι αρμόδιες ελεγκτικές αρχές στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους για διάπραξη ή συμμετοχή άδικων πράξεων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα δικονομικά μέτρα της κατάσχεσης και της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων και των οικονομικών κινήσεων των υπόπτων και των κατηγορουμένων, αλλά και στην επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης από το δικαστήριο, η οποία συνήθως είναι το φυσικό επακόλουθο της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα αναπτυχθεί η έννοια της προστασίας μαρτύρων, των προσώπων δηλαδή εκείνων τα οποία συνδράμουν για την εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος με τις καταθέσεις τους και με την παροχή πληροφοριών και στοιχείων για την εγκληματική δραστηριότητα των υπαίτιων. Θα αναφερθούν οι κατηγορίες των προσώπων αυτών καθώς και τα μέτρα που εφαρμόζουν κυρίως οι ελεγκτικές αρχές (πχ αστυνομία), αλλά και οι δικαστικές αρχές. Ακόμη, θα γίνει και μια αναφορά στο άρθρο 218 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας το οποίο χρησιμοποιούν οι ανακριτικοί υπάλληλοι για την παροχή της προστασίας σε αυτά τα πρόσωπα από ενδεχόμενες απειλές, επιθέσεις και την πιθανή προσπάθεια επηρεασμού της ποινικής υπόθεσης από τους υπόπτους και τους δράστες. Στο τέλος του εν λόγω κεφαλαίου θα αναφερθεί και η ειδική κατηγορία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, αλλά και η ρύθμιση του άρθρου 187Γ του Ποινικού Κώδικα, το οποίο σχετίζεται με τα πρόσωπα τα οποία συνδράμουν τις ελεγκτικές αρχές ως προς την εξιχνίαση των εγκληματικών οργανώσεων. Τέλος, θα γίνει μια σύντομη συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στους προστατευόμενους μάρτυρες και στους μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος, θα αναδειχθούν δηλαδή οι ομοιότητες και οι διαφορές τους κατά την εφαρμογή τους στην ποινική διαδικασία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας, θα γίνει εκτενής παρουσίαση των ειδικών ανακριτικών πράξεων του αρ. 254 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Ειδικότερα, θα αναφερθεί η συγκαλυμμένη έρευνα, η ανακριτική διείσδυση, οι ελεγχόμενες μεταφορές, η άρση απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών, η καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα και τέλος η συσχέτιση ή ο συνδυασμός των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Στο εν λόγω κεφάλαιο θα αναφερθούν και ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πράξεων αυτών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα πραγματοποιηθεί η αξιολόγηση και η αποτίμηση της σχετικής νομοθεσίας για το αν είναι επαρκής ως προς την εξάλειψη του οργανωμένου εγκλήματος. Σχετικά με την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας,

θα αναφερθεί και η θετική αποτίμηση αυτής και η αρνητική, δηλαδή θα αναφερθούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες η νομοθεσία βοήθησε στην εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος, αλλά και οι περιπτώσεις όπου δεν επιτέλεσε τον σκοπό της θεσμοθέτησής της. Ειδικότερα, θα αναφερθεί κατά πόσο η εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων και των τεχνικών γίνεται λελογισμένα ή χρησιμοποιούνται με καταχρηστικό τρόπο. Επίσης, στο εν λόγω κεφάλαιο θα γίνει μνεία στις παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των συνταγματικά κατοχυρωμένων εγγυήσεων που υπόκεινται οι ύποπτοι και οι δράστες που τέλεσαν αξιόποινες πράξεις σε οργανωμένο επίπεδο και τέλος θα αναπτυχθεί και μια ενότητα στην οποία θα αναλύεται η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με το φαινόμενο της διαφθοράς των υπαλλήλων του δημοσίου τομέα, σύνδεση η οποία επιτείνει την ατιμωρησία των εγκληματικών δικτύων. Η συγκεκριμένη ενότητα θα αναδείξει επαρκώς τη δυσκολία της εξιχνίασης του οργανωμένου εγκλήματος, αφού η εμπλοκή των δημοσίων υπαλλήλων σε οργανωμένα κυκλώματα και δίκτυα δυσχεραίνει αυτό το επίτευγμα. Τέλος, θα γίνει μια κριτική προσέγγιση σχετικά με την επάρκεια της υφιστάμενης νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα με την προσθήκη επιπλέον κριτηρίων και στοιχείων από την επικρατούσα βιβλιογραφία στην οποία αναλύεται το εν λόγω φαινόμενο.

1.ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ- ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ

1.1 Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος- Δυσκολία Ορισμού της έννοιας.

Το οργανωμένο έγκλημα τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζει δυσχέρειες ως προς τον ορισμό του, αφού αποτελεί μία έννοια με πολλές διαστάσεις και εκφάνσεις. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, υπάρχουν αρκετές βιβλιογραφικές αναφορές οι οποίες επιχειρούν να προσεγγίσουν το συγκεκριμένο φαινόμενο, εκτός από τον ελλαδικό χώρο στον οποίο η προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος ως ένα κοινωνικό φαινόμενο φαίνεται ότι παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις και δυσκολία ερμηνείας (Σταμούλη, 2015). Γενικότερα, έχει υπάρξει άμεση συσχέτιση του οργανωμένου εγκλήματος με το ποινικό αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, ήδη από το 2001 με την εισαγωγή του Ν. 2928/2001. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την απουσία της εμπειρικής και θεωρητικής έρευνας για το φαινόμενο αυτό και συνεπώς οδηγεί στη δυσκολία του ορισμού της έννοιας (Αντωνόπουλος, 2016, σ. 955).

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις για το οργανωμένο έγκλημα, λοιπόν, είναι πολλές. Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να οριστεί ως μια διαδικασία η οποία είναι απολύτως νόμιμη και μοιάζει σαν μία επιχείρηση ή μια εταιρία η οποία παράγει αγαθά με σκοπό την εξυπηρέτηση των ισχυρών προσώπων του καπιταλιστικού συστήματος (Chambliss, 1978 σ. 2). Επίσης, το οργανωμένο έγκλημα δίνει τη δυνατότητα στα πρόσωπα τα οποία δεν κατάφεραν να ανελιχθούν στη νόμιμη οικονομική δραστηριότητα, να καλύψουν τις ανάγκες τους με τρόπο μη νόμιμο, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο συναίνεση με σκοπό την επιβίωσή τους. Με άλλα λόγια, υπό το πρίσμα της προσέγγισης αυτής, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες για την κατανόηση της δράσης αυτής της επιχείρησης, οι οποίοι συνεχώς αναδιαμορφώνονται με αποτέλεσμα σε αρκετές περιπτώσεις οι νόμιμες και οι παράνομες επιχειρήσεις να συνυπάρχουν και να συνδιαλέγονται (Βιδάλη, 2009). Η προσπάθεια προσέγγισης του οργανωμένου εγκλήματος με βάση τα χαρακτηριστικά που απαιτεί η νομοθεσία, υποδηλώνει αφενός την αδυναμία προσέγγισης του φαινομένου με επιστημονικό τρόπο και αφετέρου την ερμηνεία του φαινομένου με βάση το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης (Βιδάλη, 2017, σ. 270).

Οι σημαντικές αλλαγές που συνέβησαν στη διαμόρφωση των αστικών κοινωνιών στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, είχε ως αποτέλεσμα στην αλλαγή της οπτικής απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα, αφού με τη ραγδαία αύξηση της βιομηχανικής δραστηριότητας και την αύξηση του πληθυσμού της κοινωνίας, το οργανωμένο έγκλημα προκύπτει από τον αστικό υπόκοσμο (Liddick, 1991, σ.4) και συνεπώς παρατηρείται σχέση διαμάχης ανάμεσα στο κράτος και το καπιταλιστικό σύστημα (Block & Chambliss, 1981). Με βάση την διαμορφωθείσα ατμόσφαιρα, το οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζει ως χαρακτηριστικά την ύπαρξη δομής, την ένωση πολλών προσώπων με σημαντική διάρθρωση και οργάνωση που στοχεύουν στην τέλεση έκνομων πράξεων με σκοπό την αποκόμιση μεγάλων οικονομικών κεφαλαίων (Michalowski, 1985, σ.368).

Υπάρχουν διατυπωμένες διαφορετικές απόψεις σχετικά με το πως δρα το οργανωμένο έγκλημα. Σημαντική είναι η θεωρητική προσέγγιση του Cressey, κατά τον οποίο το οργανωμένο έγκλημα προέρχεται από τη μαφία η οποία είναι ως φαινόμενο εισαγόμενο και δεν αναπτύσσεται στην κοινωνία, παρουσιάζει ιεραρχική δομή και ένωση προσώπων τα οποία επικοινωνούν και με άλλα πρόσωπα με σκοπό την αποκόμιση οικονομικών ωφελημάτων (Cressey, 1969). Συνεπώς, το οργανωμένο έγκλημα εξελίσσεται πέραν των τιθέμενων ορίων της κοινωνίας που φαίνεται να επικρατεί (Βιδάλη, 2011).

Στον αντίποδα της προσέγγισης του Cressey βρίσκεται η θεωρητική ερμηνεία που δίνει για το οργανωμένο έγκλημα ο Chambliss. Ειδικότερα, το οργανωμένο έγκλημα δεν είναι άσχετο ούτε αποτελεί ένα ξενόφερτο φαινόμενο, αλλά συνδέεται στενά με την κοινωνία στην οποία

δραστηριοποιείται και η σύνδεση αυτή γίνεται ακόμη πιο ισχυρή κυρίως μέσω της ύπαρξης φαινομένων διαφθοράς ανάμεσα στα παράνομα εγκληματικά δίκτυα και στους επίσημους φορείς τους κράτους, πχ αστυνομία, πολιτικό σύστημα και κυβέρνηση (Chambliss, 1978, σ. 9 και σ. 209). Ο Chambliss, λοιπόν, αναφέρεται σε παράνομα οργανωμένα δίκτυα τα οποία εισχωρούν στην κοινωνία, την πολιτική και την οικονομία, θεσμούς τους οποίους επηρεάζουν και με αυτόν τον τρόπο εμφανίζεται το οργανωμένο έγκλημα ως καθόλα νόμιμη δραστηριότητα (Chambliss, 1978, σ. 208). Παρατηρούμε συνεπώς ότι η θεωρία του τελευταίου είχε ως αποτέλεσμα να ταυτίζεται το οργανωμένο έγκλημα με νόμιμη επιχείρηση η οποία δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να καλύπτουν τις ανάγκες και τις υποχρεώσεις τους με τη συγκάλυψη του κρατικού μηχανισμού και ταυτόχρονα μέσω της συγκάλυψης αυτής μεγιστοποιούνται τα παράνομα αποκτηθέντα οικονομικά οφέλη, τα οποία διανέμονται και στα παράνομα δίκτυα αλλά και στον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος εμπλέκεται σε αυτήν την εγκληματική δραστηριότητα.

Η ταύτιση αυτή μπορεί να γίνει περισσότερο κατανοητή με βάση τη θεωρητική προσέγγιση του Southerland ο οποίος εξηγεί το φαινόμενο με τα χαρακτηριστικά μιας επιχείρησης. Πιο συγκεκριμένα, το οργανωμένο έγκλημα ερμηνεύεται με βάση την οργανωτική θεωρία σύμφωνα με την οποία ο καθορισμός των καθηκόντων των μελών του δικτύου, η χρονική διάρκεια της οργάνωσης, η διάρθρωση και το πρόγραμμα τέλεσης των αξιόποινων πράξεων αναδιαμορφώνονται με βάση την κίνηση της παράνομης οικονομικής δραστηριότητας στο νόμιμο οικονομικό καθεστώς (Southerland, 1993, σ. 251). Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι παράνομες αυτές επιχειρήσεις λειτουργούν όπως και οι νόμιμες επιχειρήσεις οι οποίες επιδιώκουν την αύξηση των οικονομικών πόρων και τη μείωση του ανταγωνισμού σε επίπεδο επιχειρηματικό (Χλούπης, 2005. Σ. 71). Παρόλο που τα παράνομα δίκτυα που δρουν σε οργανωμένο επίπεδο παρουσιάζουν αυστηρή δομή και διάρθρωση, εντούτοις σύμφωνα με την θεωρητική προσέγγιση του Λίβου (Λίβος, 2000, σ. 1-67), υπάρχει και η περίπτωση όπου τα δίκτυα αυτά είναι πιο χαλαρά σε δομή. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον ίδιο, τα δίκτυα αυτά είναι άτυπα και αποτελούνται από τα άτομα που δεν έχουν αναπτύξει ιδιαίτερη σχέση μεταξύ τους, δεν υπάρχει κάποιος προγραμματισμός για τις επικείμενες παράνομες δραστηριότητες, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την προσαρμογή της δράσης των ατόμων αυτών ανάλογα με τις επικρατούσες συνθήκες στην κοινωνία όπου δραστηριοποιούνται.

Οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις για το οργανωμένο έγκλημα που σε αρκετές περιπτώσεις είτε η μια συμπληρώνει την προηγούμενη είτε η μια φαίνεται να είναι αντίθετη από την άλλη, υποδεικνύει την πολυπλοκότητα του φαινομένου αυτού. Ταυτόχρονα, δημιουργούνται και αρκετές δυσχέρειες και σε επίπεδο εγκληματοποίησης και σε επίπεδο ποινικών και νομοθετικών ρυθμίσεων και συνεπώς δημιουργείται δυσκολία σχετικά με τον ορισμό και την προσέγγισή του.

1.2 Η εγκληματοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος

Η εγκληματοποίηση αναφέρεται στη διαδικασία που ακολουθείται σχετικά με το τι χαρακτηρίζεται ως έγκλημα ή ως ποινικό αδίκημα. Στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, σύμφωνα με το άρθρο 14, αξιόποινη πράξη είναι εκείνη η πράξη η οποία είναι άδικη, καταλογίζεται στο δράστη και τιμωρείται από το νόμο. Σαν πράξη θεωρείται και η περίπτωση των παραλείψεων. Με βάση το συγκεκριμένο άρθρο του Ποινικού Κώδικα, παρατηρούμε ότι οι κανόνες δικαίου δεν κάνουν διακρίσεις μεταξύ των ατόμων και συνεπώς δεν μπορεί να ληφθεί κάποιο κριτήριο όπως πχ κοινωνικό ή οικονομικό επίπεδο για να αντιμετωπιστεί ευνοϊκότερα μια πράξη που είναι αξιόποινη. Παρόλο που η συγκεκριμένη ποινική διάταξη είναι απόλυτη στην εφαρμογή της, υπάρχουν και κάποιες περιπτώσεις στις οποίες οι δράστες μάλλον αντιμετωπίζονται με πιο ευνοϊκό τρόπο. Σε αρκετές λοιπόν περιπτώσεις οι ισχυροί οι οποίοι έχουν θεμελιώσει τη θέση τους στα πράγματα σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, κάνουν τα πάντα για να μείνουν σε αυτό το βάθρο ακόμη, δρώντας σε αρκετές περιπτώσεις και εις βάρος των οικονομικά ή κοινωνικά ασθενών ομάδων (Βιδάλη, 2013, σ. 165-166). Η ιδιότητα του εγκληματία αποκτά ολόένα και περισσότερο ενδιαφέρον ειδικά με τη συμβολή του θεωρητικού Volt (1945), ο οποίος υποστήριξε ότι δεν δύναται να αποδοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός στα εγκλήματα που διαπράττονται στον εργασιακό τομέα, στα εγκλήματα που δεν μπορούν να θεμελιωθούν πολιτικά κίνητρα, στα εγκλήματα που εδράζονται στον οικονομικό τομέα και στα εγκλήματα που έχουν εθνικό ή φυλετικό περιεχόμενο (Βιδάλη, 2013, σ. 172-173). Κατ' επέκταση, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Βιδάλη (2013), οι παραπάνω συνθήκες εκφράζουν τη σύγκρουση των κοινωνικών και των οικονομικών παραγόντων των ισχυρών με τα κατώτερα στρώματα, γεγονός που οδηγεί στην εδραίωση της θέσης του καπιταλιστικού συστήματος. Με βάση την ίδια, οι συγκρούσεις αυτές θα οδηγήσουν στη μη ορθή και μη αντικειμενική απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στους δράστες, παρέχοντας συγκάλυψη και προστασία στους ισχυρούς, αφού ο χαρακτηρισμός του εγκληματία δεν αποδίδεται στο δράστη μιας αξιόποινης πράξης σε οργανωμένο επίπεδο.

Αναλυτικότερα, η εγκληματοποίηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος γίνεται ακόμη δυσκολότερη, αφού εκ των προτέρων οι ποινικές ρυθμίσεις οδηγούν τα κατώτερα κοινωνικά ή οικονομικά στρώματα στο εδώλιο της ποινικής δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα οι πραγματικά υπαίτιοι να παραμένουν ποινικά ατιμώρητοι (Βιδάλη, 2017, σ. 190-191). Επίσης, με βάση την ίδια, οι δυσχέρειες που προκύπτουν σχετικά με την εγκληματοποίηση έχουν ως αποτέλεσμα να λειτουργεί μεροληπτικά ο ελεγκτικός μηχανισμός της αστυνομίας, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο επιπλέον ευκαιρίες για να συνεχίσουν τη δράση τους τα οργανωμένα δίκτυα και οι ισχυροί. Αυτό έχει ως περαιτέρω αποτέλεσμα την ανάπτυξη της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ της νομιμότητας και της παρανομίας μέσω της οποίας εξελίσσεται το οργανωμένο έγκλημα, διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο την έννοια της "βρόμικης" οικονομίας (Ruggiero, 1997, σ.27-38).

Συνεπώς, με βάση την πληθώρα των θεωρητικών προσεγγίσεων που επεδίωκαν να ερμηνεύσουν και να ορίσουν την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, παρατηρούμε ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι πολυδιάστατο και η εγκληματοποίηση του φαινομένου αυτού καθίσταται δύσκολη. Με άλλα λόγια, το οργανωμένο έγκλημα προσεγγίζεται κάθε φορά από διαφορετική σκοπιά και με βάση διαφορετικούς παράγοντες και στοιχεία με αποτέλεσμα και η προσπάθεια ορισμού του στον ποινικό νόμο να καθίσταται επίσης δυσχερής.

1.3 Το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα

Το οργανωμένο έγκλημα στο ποινικό δίκαιο ταυτίζεται συχνά με το ποινικό αδίκημα του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα, δηλαδή της εγκληματικής οργάνωσης. Το άρθρο 187 παρ. 1 του ΠΚ εισήχθη στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα με τη Σύμβαση του Παλέρμο το 2000 και συγκεκριμένα τυποποιήθηκε ως ποινικό αδίκημα με τον Ν. 3875/2010. Στο άρθρο 2 της Σύμβασης αναφέρεται ο ορισμός του οργανωμένου εγκλήματος ο οποίος αποτέλεσε μετέπειτα την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης ελαφρώς παραλλαγμένη. Στη Σύμβαση και συγκεκριμένα στο άρθρο 3 γίνεται λόγος για σοβαρό ποινικό αδίκημα. Σοβαρό αδίκημα, με βάση το άρθρο 3, υπάρχει στην περίπτωση που μέρος της εγκληματικής δραστηριότητας πραγματοποιείται σε άλλο κράτος, όταν πρόκειται για εγκληματική οργανωμένη ομάδα που συμμετέχει και σε άλλα κράτη ή στην περίπτωση που η εγκληματική ομάδα δημιουργεί σημαντικές συνέπειες σε κάποιο άλλο κράτος. Ο ΟΗΕ, λοιπόν, προσπάθησε να αντιμετωπίσει τη συνεχή εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος με την τυποποίησή του ως αδίκημα αλλά και με τη νομοθετική πρόβλεψη της έννοιας των προστατευόμενων μαρτύρων (Χλούπης, 2005, σ. 328 επ.).

Με βάση την ανάλυση του άρθρου 187 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα, για να υπάρξει το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης θα πρέπει να πληρούνται σωρευτικά τρία στοιχεία: να υπάρχει μια διαρκή και επιχειρησιακά δομημένη οργάνωση, να αποτελείται από τρία και περισσότερα άτομα και να επιδιώκει η οργάνωση αυτή την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων. Η Σύμβαση του Παλέρμο και ο Ν. 3875/2010 περιείχε αυτά τα τρία κριτήρια για τον χαρακτηρισμό της εγκληματικής οργάνωσης και ακόμη ένα κριτήριο αυτό της επιδίωξης άμεσου ή έμμεσου οικονομικού οφέλους από τους δράστες. Με τη συγκριτική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των δύο αυτών νομοθετημάτων, παρατηρήθηκε ότι το τέταρτο από στοιχείο δεν συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο 187 παρ. 1 του ΠΚ. Επίσης, στο άρθρο 187 του ΠΚ δεν γίνεται λόγος για την έννοια του σοβαρού εγκλήματος, όπως αυτή έχει οριστεί επακριβώς στο άρθρο 3 της Σύμβασης.

Με την εισαγωγή του άρθρου 187 του ΠΚ έγινε η πρώτη απόπειρα αντιμετώπισης της εγκληματικής οργάνωσης, αν και ταύτιση του οργανωμένου εγκλήματος με το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης έχει δημιουργήσει επιπλέον ασάφεια στην προσέγγιση του εν λόγω φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 187 με τις προϋποθέσεις του μπορεί να προσεγγίσει το οργανωμένο έγκλημα εν μέρει και αποσπασματικά, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τις συνεχείς τροποποιήσεις και μεταβολές στη νομοτυπική μορφή του άρθρου (Βιδάλη, 2017). Με βάση την ίδια, παρόλο που αναγνωρίζεται ο πραγματοπαγής χαρακτήρας του οργανωμένου εγκλήματος, αυτό δεν αρκεί, διότι το οργανωμένο έγκλημα εκτείνεται και πέρα από το δίκτυο των μελών που το απαρτίζουν. Αυτό οδηγεί με τη σειρά του και στην περίπτωση της μεροληπτικής δράσης του ποινικοκατασταλτικού συστήματος απέναντι στο οργανωμένο έγκλημα, όπως έχει εύστοχα επισημάνει η Βιδάλη. Επιπλέον, δημιουργούνται οι συνθήκες προστασίας στην πολιτική και την οικονομική εξουσία αφού σπάνια αποκαλύπτονται οι ποινικές τους ευθύνες με αυτήν τη νομοθετική ρύθμιση (Λίβος, 2000, σ. 1-67). Ακόμη, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Σταμούλη (2015, σ. 285,286), σε αρκετές περιπτώσεις οι δικαστικές αρχές χαρακτηρίζουν μια πράξη ως εγκληματική οργάνωση (του αρ. 187 του ΠΚ), παρόλο που δεν πληρούνται τα προαπαιτούμενα κριτήρια του εν λόγω άρθρου, όπως πχ μικρές εγκληματικές ομάδες ή συμμορίες, γεγονός που υποδηλώνει την τάση των δικαστικών αρχών να μην προβούν σε λάθος ποινικό χαρακτηρισμό μιας πράξης γεγονός που θα οδηγούσε σε επιεικέστερη τιμωρία. Επίσης, με την ενσωμάτωση του ποινικού αδικήματος της τρομοκρατικής οργάνωσης (αρ. 187^Α του ΠΚ), παρόλο που αποτελεί αυτοτελές ποινικό αδίκημα και με διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά από αυτά της εγκληματικής οργάνωσης, εντούτοις, δημιουργείται σύγχυση στις δικαστικές αρχές με αποτέλεσμα απλές ομαδοποιήσεις ή ενώσεις ατόμων να χαρακτηρίζονται ως εγκληματικές οργανώσεις και εν τέλει να δικάζονται

ως εγκληματικές οργανώσεις παρόλο που δεν διαθέτουν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του άρθρου 187 ΠΚ (Χλούπης, 2007, σ.108).

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα, αναφέρεται η έννοια της συμμορίας. Όπως προκύπτει από την ανάλυση της συγκεκριμένης παραγράφου, τυποποιείται ως ποινικό αδίκημα η συμμορία, δηλαδή η απλή ένωση ενός ή περισσότερων προσώπων με άλλα έτερα πρόσωπα που σκοπεύουν στη διάπραξη κακουργήματος. Η ειδοποιός διαφορά με την παράγραφο 1 του άρθρου έγκειται στο ότι οι δράστες μπορεί να είναι και δύο μέλη στην περίπτωση της συμμορίας και η δεσμοί των μελών είναι χαλαρή και προσωποπαγής (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2001, σ. 694-698). Όμως, προκειμένου να γίνει κατανοητή η διαφορά μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης της παραγράφου 1 με τη συμμορία της παραγράφου 3, κρίνεται αναγκαίο να ληφθούν υπόψη τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που υπάρχουν στις δύο περιπτώσεις (Χλούπης, 2005), δηλαδή ο πραγματοπαγής χαρακτήρας και ο προσωποπαγής χαρακτήρας αντίστοιχα.

Στην παράγραφο 4 του παρόντος άρθρου, τυποποιείται ως ποινικό αδίκημα η παροχή πληροφοριών, συνδρομής, στοιχείων και κατευθύνσεων στην εγκληματική οργάνωση ή στη συμμορία και δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 1 ή η παράγραφος 3 σε συνδυασμό με τη σχετική διάταξη της συμμετοχής του αρ. 47 του Ποινικού Κώδικα. Και η συγκεκριμένη νομοθετική πρόβλεψη όπως οι άλλες άλλωστε, υπογραμμίζουν την προσπάθεια των ελεγκτικών και των δικαστικών αρχών να αντιμετωπίσουν το οργανωμένο έγκλημα.

Στην παράγραφο 5 του άρθρου, βρίσκει νομικό έρεισμα και η εγκληματική πράξη που τελείται εναντίον αλλοδαπού, ή εναντίον νομικού προσώπου ή εναντίον Του Ελληνικού κράτους, με σκοπό την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος που έχει τα χαρακτηριστικά του σοβαρού εγκλήματος, όπως αυτό ορίζεται στη Σύμβαση του Παλέρμο.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι παρόλο που έχουν διατυπωθεί αρκετοί ορισμοί και θεωρητικές προσεγγίσεις για το οργανωμένο έγκλημα δεν έχει οριστεί επακριβώς. Αυτό έχει επηρεάσει και τις ποινικές και τις νομοθετικές ρυθμίσεις και αυτό εξηγείται από τις συνεχείς τροποποιήσεις και μεταβολές που έχει υποστεί το άρθρο 187 του ΠΚ. Ακόμη και η ταύτιση της εγκληματικής οργάνωσης με το οργανωμένο έγκλημα που δεν ταυτίζονται απόλυτα, με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναφέρθηκαν, υποδεικνύει την πολυπλοκότητα του φαινομένου και τις διαστάσεις που μπορεί να πάρει.

2.ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΣΕ ΥΠΟΠΤΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥΣ ΓΙΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

2.1 Το δικονομικό μέτρο της κατάσχεσης.

Ένα από τα δικονομικά μέτρα τα οποία εφαρμόζονται σε υπόπτους και σε κατηγορουμένους για την εμπλοκή τους στο οργανωμένο έγκλημα είναι το μέτρο της κατάσχεσης. Για την έννοια της κατάσχεσης έχουν διατυπωθεί αρκετοί ορισμοί. Ο πιο ακριβής ορισμός της κατάσχεσης αναφέρει ότι, κατάσχεση είναι η διαδικασία κατά την οποία οι αρμόδιες αρχές θέτουν σε καθεστώς αδράνειας συγκεκριμένα πράγματα που ανήκουν σε υπόπτους ή σε κατηγορουμένους, ένα προσωρινό δηλαδή πάγωμα στην φυσική εξουσία των πραγμάτων αυτών και δεν αφορά στην αφαίρεση ή την παρακράτησή τους (Μανωλεδάκης, 1994, σ. 249). Το μέτρο της κατάσχεσης αποτελεί ένα καθαρά δικονομικό μέτρο και όχι επιβολή ποινής και γ' αυτόν τον λόγο δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως μοχλός πίεσης στους υπόπτους ή στους κατηγορουμένους προκειμένου αυτοί να ομολογήσουν μια αξιόποινη πράξη (Συμεωνίδης, 2010, σ. 59). Κατά τον Δαλακούρα (2014, σ. 131), η κατάσχεση αποτελεί μέσο δικονομικού καταναγκασμού το οποίο εφαρμόζεται προκειμένου να διευκολύνει τις αρμόδιες ανακριτικές αρχές να συγκεντρώσουν το επαρκές αποδεικτικό υλικό που σε αρκετές περιπτώσεις ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται η κατάσχεση, έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Σύμφωνα με τον ίδιο, τα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες, ήτοι σε αυτά τα οποία περιορίζουν ή προσβάλλουν την προσωπικότητα των υπόπτων ή των κατηγορουμένων, όπως πχ η σύλληψη (αρ. 275 ΚΠΔ), η επιβολή περιοριστικών όρων (αρ. 283 του ΚΠΔ), η προσωρινή κράτηση (αρ. 286 του ΚΠΔ) κλπ, τα οποία ονομάζει ως "μέτρα στρεφόμενα κατά της προσωπικής ελευθερίας" και σε αυτά τα οποία ονομάζει ως "διερευνητικά μέτρα, όπως πχ η κατάσχεση, η πραγματογνωμοσύνη (αρ. 183 ΚΠΔ) και οι έρευνες (αρ. 257 ΚΠΔ).

Η κατάσχεση σχετικά με τα οικονομικά δεδομένα που βρίσκονται σε τράπεζες και σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα βρίσκει νομικό έρεισμα στο άρθρο 260 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Ειδικότερα, οι ανακριτικοί υπάλληλοι (αρ. 31 ΚΠΔ) οι οποίοι δρουν κατ' εντολή του αρμόδιου εισαγγελέα ή ανακριτή, μπορούν να προβούν στην ανάλυση και στην επεξεργασία των οικονομικών συναλλαγών των υπόπτων ή των κατηγορουμένων για οργανωμένο έγκλημα. Ο σκοπός, λοιπόν, της εφαρμογής του συγκεκριμένου άρθρου έγκειται στο να συλλεχθούν τα απαραίτητα αποδεικτικά μέσα όπως αυτά προκύπτουν από τις ύποπτες ή τις παράνομες κινήσεις των τραπεζικών συναλλαγών και με αυτόν τον τρόπο να εξακριβωθεί η αλήθεια και οι εμπλεκόμενοι. Από την ανάλυση του εν λόγω άρθρου, λοιπόν, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι απαιτείται να έχει προηγηθεί η άρση του τραπεζικού απορρήτου για την οποία δίνεται άδεια από τον αρμόδιο εισαγγελέα και τον ανακριτή (Δαλακούρας, 2014, σ. 207). Σε ότι αφορά σε αδικήματα με οικονομικό χαρακτήρα, συνήθως την εντολή για την άρση του τραπεζικού απορρήτου ή για το πάγωμα των τραπεζικών συναλλαγών και των οικονομικών κινήσεων, τη δίνει ο εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος (αρ. 33 ΚΠΔ), ο οποίος με τις τελευταίες τροποποιήσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας έχει απορροφήσει και τα καθήκοντα του εισαγγελέα διαφθοράς που παλαιότερα λειτουργούσε ως θεσμός στην ποινική διαδικασία.

Παρόλο που η εφαρμογή της κατάσχεσης επιφέρει κάποιες παραβιάσεις, οι οποίες θα αναφερθούν εκτενώς στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εντούτοις κρίνεται επιτακτική η ανάγκη εφαρμογής της κατά την ποινική διερεύνηση μίας υπόθεσης, αφού εξυπηρετεί τους σκοπούς της ανάκρισης (Δαλακούρας, 2012, σ. 21). Τέλος, στο άρθρο 264 του ΚΠΔ προβλέπεται η κατάσχεση εγγράφων και εντύπων, στο άρθρο 265 η κατάσχεση των ψηφιακών δεδομένων και στο άρθρο 266 αναφέρεται στην

περίπτωση της κατάσχεσης που εφαρμόζεται μετά το πέρας της ανάκρισης, διατάξεις που δύνανται να εφαρμοστούν και στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος με τις θεσμικές εγγυήσεις του ΚΠΔ και συγκεκριμένα με την παροχή άδειας του αρμόδιου εισαγγελέα ή ανακριτή σχετικά με το τραπεζικό απόρρητο.

2.2 Το δικονομικό μέτρο της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων.

Εκτός από την κατάσχεση, δύναται να εφαρμοστεί και το δικονομικό μέτρο της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων στους υπόπτους ή στους κατηγορούμενους για την εμπλοκή τους στο οργανωμένο έγκλημα. Πιο συγκεκριμένα, η δέσμευση τυποποιείται ως δικονομικό μέτρο στα άρθρα 261 και 262 του ΚΠΔ και όπως αναφέρει ο Δαλακούρας (2014), οι διατάξεις αυτές προβλέφθηκαν προκειμένου να αντιμετωπιστεί η εγκληματικότητα και πιο συγκεκριμένα το οργανωμένο έγκλημα. Με βάση το άρθρο 261 του ΚΠΔ, ο ανακριτής με την προηγούμενη σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα, μπορεί να διατάξει τη δέσμευση των τραπεζικών λογαριασμών του υπόπτου ή του κατηγορουμένου και αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί και χωρίς ενημέρωση του καθ' ου η δέσμευση. Η δέσμευση μπορεί να εφαρμοστεί και στην περίπτωση των ακινήτων που ανήκουν στον ύποπτο ή στον κατηγορούμενο. Με βάση την παράγραφο 2 του εν λόγω άρθρου, η δέσμευση δεν εφαρμόζεται στα οικονομικά στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα για την επιβίωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, καθώς αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την επιβάρυνσή του σε βιοποριστικό επίπεδο. Τέλος, και στην περίπτωση της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων την εποπτεία σε όλη την ανακριτική διαδικασία την ασκεί ο αρμόδιος οικονομικός εισαγγελέας ο οποίος έχει αρμοδιότητα σε όλη την επικράτεια (αρ. 34 και 35 του ΚΠΔ).

Η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων, λοιπόν, οδηγεί κατ' επέκταση στην εφαρμογή του άρθρου 239 του ΚΠΔ και σκοπό έχει να εντοπιστούν οι παράνομες οικονομικές δραστηριότητες των υπόπτων ή των κατηγορουμένων (Μιχαλοπούλου, 2016, σ. 188). Όταν πρόκειται δε για την περίπτωση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες, δύναται να εφαρμοστεί και σε αυτήν την περίπτωση η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων στον κατηγορούμενο ακόμη και στον ύποπτο προκειμένου να μην μπορεί ο τελευταίος να αποκρύψει παράνομα οικονομικά οφέληματα (αρ. 42 του Ν. 4557/2018). Συνεπώς, παρατηρούμε ότι το συγκεκριμένο δικονομικό μέτρο εφαρμόζεται και σε άλλες περιπτώσεις πέρα από την περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος.

Στο άρθρο 262 του ΚΠΔ, απαγορεύεται η οποιαδήποτε επιβάρυνση των περιουσιακών στοιχείων που έχουν δεσμευθεί γεγονός που υποδηλώνει ότι ο νόμος σε αυτήν την περίπτωση προστατεύει τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο από επικείμενες παραβιάσεις των θεμελιωδών του δικαιωμάτων από τα αρμόδια ανακριτικά όργανα και αρχές. Ταυτόχρονα, το μέτρο αυτό μπορεί να ανακληθεί από τον αρμόδιο ανακριτή ο οποίος σε προγενέστερο χρόνο διέταξε την επιβολή του, αν αποδειχθεί με στοιχεία ότι ο καθού η δέσμευση δύναται να υποστεί δυσχερή οικονομικά προβλήματα ο ίδιος ή η οικογένειά του.

Αναλυτικότερα, η δέσμευση αποτελεί το προστάδιο της εφαρμογής της δήμευσης, μιας διαδικασίας η οποία επιβάλλεται από το δικαστήριο ως παρεπόμενη ποινή, όταν η ποινική υπόθεση έχει τελεσιδικήσει (Μιχαλοπούλου, 2016). Επίσης, σύμφωνα με την ίδια, η εφαρμογή της δήμευσης θα οδηγήσει στην οικονομική ικανοποίηση του θιγόμενου προσώπου, που συνήθως είναι το Δημόσιο ή το ίδιο το κράτος.

Εκτός από τις νομοθετικές προβλέψεις σε εθνικό επίπεδο, υπάρχουν και νομοθετικές προβλέψεις για το μέτρο της δήμευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η πρώτη νομοθετική πρόβλεψη για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις αλλά και της δήμευσης των περιουσιακών στοιχείων τα οποία προέρχονται από αυτές, έγινε στο Συμβούλιο της Ευρώπης το 1990. Αρχικά, με βάση το άρθρο 6 του Συμβουλίου της Ευρώπης, δίνεται ο ορισμός του ξεπλύματος μαύρου χρήματος ο οποίος είναι γενικός και αόριστος και αυτό έχει ως αποτέλεσμα το κάθε κράτος να ορίζει με τον δικό του τρόπο την έννοια αυτή. Επιπλέον, δεν έγινε καμία πρόβλεψη σχετικά με το ποσό το οποίο διαμορφώνει και

θεμελιώνει το όριο της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης με τον Ν. 2655/1998 και συμπεριέλαβε και τις σχετικές διατάξεις για τη δήμευση, οι οποίες δεν ήταν αρκετές για να αντιμετωπίσουν την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο εκφράζεται και με τις διαδικασίες νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές πράξεις, όπως αναφέρει η Καϊάφα- Γκμπάντι (2008).

3. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΣΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

3.1 Κατηγορίες των προστατευόμενων μαρτύρων.

Αρχικά, η έννοια των προστατευόμενων μαρτύρων εμφανίστηκε στον Ν. 2928/2001. Με βάση τον συγκεκριμένο νόμο, η πρώτη κατηγορία των προστατευόμενων μαρτύρων περιλαμβάνει τους μάρτυρες εκείνους οι οποίοι έλαβαν γνώση των συνθηκών και των περιστάσεων του διαπραχθέντος εγκλήματος με τρόπο τυχαίο και αυτοί οι μάρτυρες ονομάζονται ουσιώδη μάρτυρες (Βαθιώτη, 2004). Σε αυτήν την κατηγορία δύνανται να υπαχθούν οι αυτόπτες και οι αυτήκοοι μάρτυρες οι οποίοι δεν σχετίζονται με την αξιόποινη πράξη, αλλά έλαβαν γνώση του συμβάντος λόγω της συγκυρίας ή τύχης. Στη δεύτερη κατηγορία, αναφέρονται εκείνοι μάρτυρες οι οποίοι με τη θέλησή τους απεχώρησαν από την εγκληματική οργάνωση, χωρίς την πίεση των ανακριτικών αρχών ή των ηγετικών στελεχών της οργάνωσης, με σκοπό να παρέχουν πληροφορίες, στοιχεία και συνδρομή στις αρμόδιες ανακριτικές αρχές (Κωνσταντινίδης, 2019, σ. 241). Για αυτές τις περιπτώσεις μαρτύρων, υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη για άρση του τιμωρητού, εφόσον παρείχαν ουσιαστική βοήθεια στις αρχές. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του αρ. 187Γ του ΠΚ κατά το οποίο αίρεται η ποινική εμπλοκή των προσώπων αυτών, εφόσον πληρούνται τα κριτήρια του συγκεκριμένου άρθρου. Επίσης, υπάρχουν και τα πρόσωπα εκείνα τα οποία αναλαμβάνουν ανακριτικά καθήκοντα με σκοπό να εισχωρήσουν στην εγκληματική οργάνωση για τη σύλληψη των δραστών με παθητικό ρόλο, τα οποία ονομάζονται ‘‘κεκαλυμμένα δρώντες αστυνομικοί ή πολίτες (Μαργαρίτης, 1998, σ. 79). Σύμφωνα με τον Κωνσταντινίδη (2019), τα πρόσωπα εκείνα τα οποία αποχώρησαν από την εγκληματική οργάνωση για να δώσουν πληροφορίες στις ανακριτικές αρχές, κινδυνεύουν από τα μέλη της εγκληματικής οργάνωσης με επιθέσεις και με αντίποινα. Σύμφωνα με τον ίδιο, υπάρχει και άλλη μια κατηγορία προστατευόμενων μαρτύρων στην οποία ανήκουν οι παθόντες από τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης. Τέλος, όλοι οι παραπάνω μάρτυρες, παρόλο που ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες, επιδιώκουν να συνδράμουν τις ελεγκτικές αρχές ως προς την αποκάλυψη της εγκληματικής δραστηριότητας, την παροχή πληροφοριών με σκοπό τη στοιχειοθέτηση των αποδεικτικών μέσων, την οργάνωση μιας ενδεχόμενης αστυνομικής επιχείρησης, αλλά και τη σύλληψη των δραστών.

3.2 Τα μέτρα προστασίας των μαρτύρων αυτών.

Οι προστατευόμενοι μάρτυρες λόγω της επιδίωξης του για την παροχή πληροφοριών στις αρχές, ενδέχεται να γίνουν αντικείμενο επιθέσεων και αντιποίνων από τους δράστες μιας εγκληματικής οργάνωσης. Γ' αυτόν ακριβώς τον λόγο κρίνεται αναγκαίο να ληφθούν κάποια μέτρα προστασίας, τα οποία ορίζονται στο άρθρο 9 παρ. 2 του Ν. 2928/2001. Πιο συγκεκριμένα, οι μάρτυρες αυτοί, κατόπιν εκδόσεως της σχετικής διάταξης από τον αρμόδιο εισαγγελέα ο οποίος έχει αναλάβει την εποπτεία και τον έλεγχο της ποινικής υπόθεσης, προστατεύονται μέσω της παροχής φύλαξης από τα ανακριτικά όργανα τα οποία είναι επιφορτισμένα με το εν λόγω καθήκον (πχ αστυνομικοί), πρόκειται δηλαδή για ένα αστυνομικό μέτρο. Με βάση την ίδια παράγραφο του ίδιου άρθρου, ο μάρτυρας μπορεί να καταθέσει χωρίς φυσική παρουσία, δηλαδή μέσω της χρήσης ειδικών οπτικοακουστικών μέσων ήχου και εικόνας, μπορεί να απαιτήσει να μην αναγραφεί το ονοματεπώνυμό του στις εκθέσεις των προανακριτικών αρχών, πρόκειται δηλαδή για ένα δικονομικό μέτρο το οποίο χρησιμοποιείται για την προστασία του. Ακόμη, οι προστατευόμενοι μάρτυρες μπορούν να μεταβάλουν τα στοιχεία της ταυτότητάς τους αλλά και να επιδιώξουν να μετατεθούν ή να αποσπαστούν σε άλλη πόλη για μεγάλο ή αόριστο χρονικό διάστημα, μέτρα τα οποία έχουν διοικητικό χαρακτήρα. Με βάση, λοιπόν, τις εγγυήσεις του νόμου αυτού παρέχεται η απαραίτητη προστασία των μαρτύρων από ενδεχόμενες απειλές και επιθέσεις εις βάρος τους, αφού με τις διατάξεις του συγκεκριμένου νόμου εξασφαλίζεται η ανωνυμία τους. Όμως, όπως θα αναφερθεί στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, η ανωνυμία των μαρτύρων και η μη αναγραφή του ονόματός του αλλά και η μη παρουσία του στις δικαστικές αίθουσες για παροχή κατάθεσης, δύναται να προκαλέσει σοβαρές παραβιάσεις σε συνταγματικά και θεμελιώδη δικαιώματα των δραστών και των κατηγορουμένων, γεγονός που οδηγεί στην προσβολή όλης της ποινικής διαδικασίας γενικότερα.

3.3 Το άρθρο 218 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Εκτός όμως από τον συγκεκριμένο νόμο, η προστασία μαρτύρων τυποποιείται ως δικονομική διαδικασία και στο άρθρο 218 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Σχετικά με την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος και συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης (αρ. 187 ΠΚ), εφαρμόζεται η παράγραφος 1 του εν λόγω άρθρου. Στο συγκεκριμένο άρθρο λοιπόν αναφέρονται οι περιπτώσεις των ποινικών αδικημάτων στα οποία ένα πρόσωπο που εξετάζεται δύναται να τεθεί σε καθεστώς προστασίας. Η εξέταση του προσώπου αυτή δύναται να πραγματοποιηθεί με την γνωστοποίηση των στοιχείων του, εφόσον αυτό αποφασιστεί κατά την ακροαματική διαδικασία. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην παράγραφο 6 του εν λόγω άρθρου η μη γνωστοποίηση των στοιχείων από μόνη της δεν μπορεί να οδηγήσει στην καταδίκη του κατηγορούμενου, ρύθμιση η οποία προστατεύει τον τελευταίο από κατασκευασμένες καταθέσεις μαρτύρων, μέσω των οποίων ενδέχεται να προστατεύονται κάποιοι δράστες. Οι θεσμικές αυτές εγγυήσεις δίνουν τη δυνατότητα στον μάρτυρα να καταθέτει χωρίς να φοβάται για την ζωή ή την σωματική του ακεραιότητα και ταυτόχρονα οι δικαστικές αρχές έχουν τη δυνατότητα να προχωρούν περισσότερο αποτελεσματικά στην αποκάλυψη της αλήθειας σχετικά με την τέλεση του εγκλήματος και τη σύλληψη των δραστών και ταυτόχρονα οι δικαστικές αρχές δύνανται να χρησιμοποιήσουν τα προβλεπόμενα μέτρα επιείκειας (αρ. 263B του ΠΚ), προκειμένου να ελαττώσουν την ποινή του εν λόγω προσώπου. Για να τεθεί ένας μάρτυρας σε καθεστώς προστασίας μαρτύρων όπως αυτή θεσμοθετείται στο συγκεκριμένο άρθρο, θα πρέπει να δοθεί η άδεια από τον αρμόδιο εισαγγελέα και εν συνεχεία οι ανακριτικοί υπάλληλοι να εφαρμόσουν τα προβλεπόμενα μέτρα προστασίας.

3.4 Η κατηγορία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος.

Μία άλλη κατηγορία προσώπων που δύνανται να υπαχθούν σε καθεστώς προστασίας μαρτύρων, είναι οι μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος. Αρχικά, το Ειδικό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρει έξι συγκεκριμένα κριτήρια τα οποία πρέπει να τηρούνται σωρευτικά για να μπορέσει ένας μάρτυρας να χαρακτηριστεί ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος. Αναλυτικότερα, με βάση το ΕΔΔΑ, απαιτείται το πρόσωπο το οποίο προβαίνει σε μια καταγγελία να έχει εξαντλήσει τα ηπιότερα μέσα πχ ενημέρωση και ένσταση προς τον εργοδότη ή τον προϊστάμενο μιας υπηρεσίας σχετικά με τις συνθήκες εργασίας ή την ενδεχόμενη παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων, πριν υποβάλει τη δημόσια καταγγελία (Τσιλίκης, 1998), η εν λόγω καταγγελία απαιτείται να σχετίζεται με την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και να είναι αυθεντική και συγκεκριμένη, η εν λόγω αποκάλυψη της πληροφορίας να υπερέχει σε βαθμό σημαντικότητας από την βλάβη που προκαλείται, ο μάρτυρας να καταθέτει την πληροφορία με γνώμονα την καλή πίστη και να μην αποβλέπει στην ικανοποίηση του προσωπικού του συμφέροντος και να μην έχει σκοπό την αντεκδίκηση και τέλος η κύρωση που υπεβλήθη στον μάρτυρα να είναι ιδιαιτέρως επιζήμια. Επίσης, με βάση τα νομοθετικά κείμενα, οι εν λόγω μάρτυρες προστατεύονται από τον ενδεχόμενο που κάποιος τους κατηγορήσει για ψευδή καταμήνυση (αρ. 229 Π.Κ) ή για παραβίαση του υπηρεσιακού απορρήτου (αρ. 252 Π.Κ), εφόσον έχει αποδειχθεί ότι έδρασαν αμερόληπτα και κατέθεσαν με σκοπό να παρέχουν ουσιώδεις στοιχεία στις αρμόδιες αρχές για την αξιόποινη πράξη.

Για την καλύτερη κατανόηση των μαρτύρων αυτών, κρίνεται αναγκαία η αναφορά και η ερμηνεία του δημοσίου συμφέροντος. Το δημόσιο συμφέρον, λοιπόν, αποτελεί μια βασική και θεμελιώδη αρχή με την οποία οφείλουν να δρουν οι αρμόδιες ελεγκτικές αρχές, να μην προβαίνουν δηλαδή σε παράνομες πράξεις ή σε παραλείψεις οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων των πολιτών και των διοικουμένων (Δαγτόγλου, 2012, σ. 150-151). Με άλλα λόγια, οι αρμόδιες ελεγκτικές αρχές θα πρέπει να δρουν κατ'εφαρμογή του αρ. 25 Σ. Με βάση αυτά τα στοιχεία, παρατηρούμε ότι το δημόσιο συμφέρον αποτελεί μια αόριστη νομική έννοια και δεν ορίζεται συγκεκριμένα παρόλο που στο ελληνικό Σύνταγμα (πχ αρ. 24 Σ.) γίνεται αναφορά σε αυτό (Ακριβοπούλου & Ανθόπουλος, 2015, σ. 23-24).

Ο γενικός και ο αόριστος χαρακτήρας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος αποκτά υπόσταση και συγκεκριμένη οπτική στο άρθρο 47 του ΚΠΔ. Πιο συγκεκριμένα, με βάση το συγκεκριμένο άρθρο και την παράγραφο 1, ο εν λόγω μάρτυρας παρέχει πληροφορίες και στοιχεία στις διωκτικές αρχές με σκοπό να τις βοηθήσει με την εξιχνίαση του εγκλήματος. Για την εφαρμογή και αυτού του άρθρου, απαιτείται η ενημέρωση και εν συνεχεία η αδειοδότηση του αρμόδιου εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος. Με τη θεσμοθέτηση του θεσμού των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, γίνεται προσπάθεια για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος και των φαινομένων διαφθοράς και ανομίας στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα (OECD).

3.5 Η νομοθετική πρόβλεψη του άρθρου 187Γ του ΠΚ.

Στη συγκεκριμένη νομοθετική πρόβλεψη, ορίζονται τα μέτρα τα οποία δίνονται στα πρόσωπα εκείνα τα οποία συμβάλλουν με την παροχή πληροφοριών και στοιχείων προς τις διωκτικές αρχές με σκοπό οι τελευταίοι να προβούν στην εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης (Αιτιολογική Έκθεση για τον ΠΚ, Σ. 104-105). Με βάση το συγκεκριμένο άρθρο, λοιπόν, το δικαστήριο δύναται να μην επιβάλλει την ποινή που προβλέπεται στο πρόσωπο αυτό που βοηθάει τις αρχές, γεγονός που υποδηλώνει την αναγκαιότητα της εφαρμογής του παρόντος άρθρου σχετικά με την εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης. Ειδικότερα, η παράγραφος 1 του άρθρου αφορά τα άτομα τα οποία δεν έχουν ακόμη διαπράξει κάποια έκνομη ενέργεια, σε αντίθεση με την παράγραφο 2 κατά την οποία το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει μειωμένη ποινή στον μάρτυρα ο οποίος είχε αξιόποινη εμπλοκή.

Στην παράγραφο 3, τα πρόσωπα εναντίον των οποίων διαπράχθηκαν αξιόποινες πράξεις, απαλλάσσονται από την ποινική τους ευθύνη. Παρόλο που και τα πρόσωπα αυτά έπραξαν αξιόποινες πράξεις, η αρχή της νομιμότητας έρχεται σε δεύτερη μοίρα, αφού το δημόσιο συμφέρον προηγείται και αποτελεί πρωταρχική επιδίωξη των δικαστικών αρχών (Μαργαρίτης, 2020). Επίσης, στη συγκεκριμένη παράγραφο, ο εισαγγελέας ο οποίος αποτελεί την κατηγορούσα αρχή, απέχει προσωρινά από την άσκηση της ποινικής δίωξης στα άτομα που λειτουργούν ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος, γεγονός που και αυτό εξηγεί με τη σειρά του ότι το δημόσιο συμφέρον και πάλι προηγείται της εφαρμογής της αρχής της νομιμότητας (Καρράς, 2011, σ. 247). Ανάλογα, ο εισαγγελέας δεν εφαρμόζει τις προβλεπόμενες από το νόμο διατάξεις για την απέλαση των αλλοδαπών, οι οποίοι κατήγγειλαν αξιόποινες πράξεις που σχετίζονται με την εγκληματική οργάνωση (αρ. 187 ΠΚ) ή με την τρομοκρατική οργάνωση (αρ. 187^A του ΠΚ).

Οι θεσμικές αυτές εγγυήσεις δίνουν τη δυνατότητα στον μάρτυρα να καταθέτει χωρίς να φοβάται για την ζωή ή την σωματική του ακεραιότητα και ταυτόχρονα οι δικαστικές αρχές έχουν τη δυνατότητα να προχωρούν περισσότερο αποτελεσματικά στην αποκάλυψη της αλήθειας σχετικά με την τέλεση του εγκλήματος και τη σύλληψη των δραστών. Επίσης, οι δικαστικές αρχές δύνανται να χρησιμοποιήσουν τα προβλεπόμενα μέτρα επιείκειας (αρ. 263B του ΠΚ), προκειμένου να ελαττώσουν την ποινή του εν λόγω προσώπου, αλλά και την μη επιβολή της ποινής με βάση το άρθρο 187Γ του ΠΚ. Τέλος, με βάση τη συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση, παρατηρούμε ότι εφαρμόζεται η αρχή τα σκοπιμότητας από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές.

3.6 Συγκριτική ανάλυση των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος.

Αναμφίβολα, όπως προκύπτει από τη σχετική νομοθεσία, τόσο οι προστατευόμενοι μάρτυρες (αρ. 263^Α και αρ. 187Γ του ΠΚ) όσο και οι μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος (αρ. 47 ΠΚ) συμβάλλουν με την παροχή πληροφοριών τις αρχές με σκοπό την εξάρθρωση της εγκληματικής ή της τρομοκρατικής οργάνωσης, αλλά και τη σύλληψη των δραστών. Ακόμη, και στις δύο περιπτώσεις μαρτύρων η προστασία του δημοσίου συμφέροντος προηγείται σε σχέση με την εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας.

Βασική διαφορά μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών είναι, ότι στην περίπτωση του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος δεν θα πρέπει να προκύπτει εμπλοκή του σε αξιόποινη πράξη, η οποία σχετίζεται με την καταγγελία, ενώ στην περίπτωση του προστατευόμενου μάρτυρα προκύπτει εμπλοκή του άλλοτε μεγάλη και άλλοτε μικρή σε αξιόποινη πράξη την οποία ο ίδιος καταγγέλλει (Ανδρουλάκης, 2016, σ. 856). Μία ακόμη διαφορά, σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη, αναφέρεται στο ότι ο προστατευόμενος μάρτυρας επιδιώκει την ποινική του απαλλαγή ή την επιβολή μειωμένης ποινής από την προβλεπόμενη λόγω της εμπλοκής του στις αξιόποινες πράξεις, ενώ ο μάρτυρας του δημοσίου συμφέροντος δεν επιδιώκει κάτι τέτοιο, αφού δεν έχει καμία εμπλοκή με την καταγγελλομένη αξιόποινη πράξη.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και οι δυο κατηγορίες των μαρτύρων αυτών υπογραμμίζουν την επιθυμία του Έλληνα νομοθέτη να περιοριστεί όσο γίνεται η εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος, παρόλο που οι κατηγορίες των μαρτύρων και οι ποινικές ρυθμίσεις γενικότερα δεν επαρκούν για την αντιμετώπισή του, όπως θα αναφερθεί σε παρακάτω κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας.

4. ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 254 ΤΟΥ ΚΠΔ

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της εξιχνίασης του οργανωμένου εγκλήματος (αρ. 254 ΚΠΔ) είναι συγκεκριμένες και για να μπορούν να διενεργηθούν με νόμιμο τρόπο θα πρέπει να πληρούνται και οι δυο βασικές προϋποθέσεις του αρ. 254 παρ. 2. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει αν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεστεί κάποιο από τα αναφερόμενα αδικήματα της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου (στα ποινικά αδικήματα αυτά υπάγεται και το ποινικό αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης του αρ. 187 ΠΚ) και η εξιχνίαση τέτοιων αδικημάτων να είναι δύσκολη με κάποιον διαφορετικό τρόπο ή αδύνατη. Όλες οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 254 του ΚΠΔ δεν διενεργούνται υποχρεωτικά σε όλες τις ποινικές υποθέσεις, αλλά δύνανται να χρησιμοποιηθούν με τρόπο δυνητικό ανάλογα με τη φύση και τα στοιχεία της εκάστοτε ποινικής υπόθεσης (Δημόπουλος, 2021, σ.687.). Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις οι οποίες προβλέπονται στην περίπτωση της εξιχνίασης του οργανωμένου εγκλήματος είναι: α) η συγκαλυμμένη έρευνα, β) η ανακριτική διείσδυση, γ) οι ελεγχόμενες μεταφορές, δ) η άρση απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών, ε) η καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός της κατοικίας με συσκευές ήχου ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα και στ) η συσχέτιση ή ο συνδυασμός των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (αρ. 254 ΚΠΔ). Στη συνέχεια, θα αναλυθούν εκτενώς οι ανακριτικές πράξεις αυτές, στις οποίες προβαίνουν οι ανακριτικοί υπάλληλοι, κατόπιν εγκρίσεως από τον αρμόδιο εισαγγελέα.

4.1 Η συγκαλυμμένη έρευνα (αρ. 254 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ).

Η συγκαλυμμένη έρευνα προβλέπεται ως ειδική ανακριτική πράξη στο άρθρο 254 στην παράγραφο 1 α'. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη είχε εμφανιστεί στην ελληνική ποινική νομοθεσία ήδη κατά τη θεσμοθέτηση του νόμου για τα ναρκωτικά (Ν. 1729/1987) και αυτή επεκτάθηκε και σε άλλους ειδικούς ποινικούς νόμους άλλων κρατικών φορέων (Σεβαστίδης, 2015, σ. 3040). Με την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης για την συγκαλυμμένη έρευνα και με την παροχή της σχετικής άδειας από τον αρμόδιο εισαγγελέα, κάποιος ανακριτικός υπάλληλος του άρθρου 31 του ΚΠΔ ή κάποιος ιδιώτης, μπορεί να εμφανιστεί ως πιθανός ενδιαφερόμενος για να λάβει κάποιο ωφέλημα από τον δράστη, ο οποίος τελεί ένα ποινικό αδίκημα του καταλόγου των ποινικών αδικημάτων του άρθρου 254 του ΚΠΔ. Θα πρέπει ο δράστης να έχει αποφασίσει με δική του βούληση την τέλεση μιας αξιόποινης πράξης και να μην καθοδηγείται από τη βούληση του ανακριτικού υπαλλήλου ή του ιδιώτη, γιατί μόνο έτσι μπορεί η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη μπορεί να εφαρμοστεί με νόμιμο τρόπο (Δαλακούρας, 2019, σ. 202). Αυτό σημαίνει ότι, αν ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης προκαλέσει την απόφαση στο δράστη να τελέσει μια άδικη πράξη, γίνεται αυτομάτως προβοκάτορας ηθικός αυτουργός (άρθρο 46 παρ. 2 ΠΚ), και πρόκειται μια απολύτως παράνομη πράξη, η οποία προσβάλλει τα δικαιώματα του δράστη. Συνεπώς, ο ανακριτικός υπάλληλος θα πρέπει να έχει παθητικό ρόλο στην εγκληματική δραστηριότητα και να μην προκαλεί την απόφαση σε κάποιον να δράσει έκνομα. Για τη συγκεκριμένη περίπτωση της παραβίασης, θα γίνει εκτενής αναφορά στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Γ' αυτόν ακριβώς τον λόγο στο άρθρο 254 παρ. 1 στο στοιχείο α', αναφέρεται ότι θα πρέπει να συντάσσονται οι σχετικές από τον ΚΠΔ εκθέσεις (άρθρο 148-153 ΚΠΔ) από τα ανακριτικά όργανα, προκειμένου να μην λαμβάνονται υπόψη στην ποινική διαδικασία παράνομες ενέργειες ή παραλείψεις των οργάνων αυτών που οδηγούν σε συγκέντρωση παράνομου αποδεικτικού υλικού (Παπαδαμάκης, 2019, σ. 218). Συμπερασματικά, αυτό έχει ως αποτέλεσμα στο να προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των υπόπτων και των κατηγορουμένων για τη συμμετοχή του στο οργανωμένο έγκλημα και ταυτόχρονα να μειώνονται οι πιθανότητες δικονομικών αυθαιρεσιών των ανακριτικών οργάνων που δρουν με τρόπο συγκαλυμμένο.

4.2 Η ανακριτική διείσδυση (αρ. 254 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ).

Μια άλλη ειδική ανακριτική πράξη η οποία μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος είναι η ανακριτική διείσδυση. Η ανακριτική διείσδυση, λοιπόν, ορίζεται ως εκείνη η διαδικασία κατά την οποία οι ανακριτικοί υπάλληλοι δρουν μυστικά, εισχωρούν δηλαδή σε μια εγκληματική οργάνωση με τρόπο συγκαλυμμένο, εφαρμόζεται μόνο σε ειδικές και έκτακτες περιπτώσεις και κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας και εποπτείας και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί αυτή η ανακριτική πράξη να εφαρμοστεί γενικά στις ποινικές υποθέσεις (Παπαδαμάκης, 2019, σ. 218). Και στην περίπτωση της εφαρμογής της ανακριτικής διείσδυσης, οι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να έχουν παθητικό ρόλο στην οργάνωση, να δρουν δηλαδή διεκπαιρεωτικά, και σε καμία περίπτωση να μην προκαλούν την απόφαση σε κάποιον να τελέσει ένα ποινικό αδίκημα, όπως προκύπτει από το συγκεκριμένο εδάφιο του ΚΠΔ.

Η ανακριτική διείσδυση θεσμοθετήθηκε πρώτη φορά ως ανακριτική πράξη με τον Ν. 2161/1993, ο οποίος αφορούσε σε αρχικό στάδιο τη νομοθεσία για τις ναρκωτικές ουσίες. Εν συνεχεία, εισήχθη στο Ν. 2928/2001, και τελικά μετά από αρκετές τροποποιήσεις που δέχθηκε, έγινε διάταξη στον ΚΠΔ. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η ανακριτική διείσδυση μπορεί να εφαρμοστεί και στην περίπτωση που τελούνται ποινικά αδικήματα σχετικά με τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα (σχετικό αρ. 255 του ΚΠΔ), εφόσον όμως η διαφθορά λαμβάνει μορφή οργανωμένου εγκλήματος.

Η ανακριτική διείσδυση διαφέρει από την έννοια της αστυνομικής παγίδευσης, παρόλο που σύμφωνα με τον Παπαδαμάκη (2019), φαίνεται να ταυτίζονται ως προς το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα που επιφέρουν. Πιο συγκεκριμένα, η αστυνομική παγίδευση αναφέρεται στην υπέρβαση των ορίων που θέτει ο νόμος στη δράση των ανακριτικών υπαλλήλων που δρουν μυστικά στο εγκληματικό κύκλωμα και συνεπώς οι τελευταίοι παραβιάζουν τα δικαιώματα των υπόπτων ή των κατηγορουμένων (Παπανικολάου, 2013, σ. 7). Χαρακτηριστική παραβίαση που προκύπτει κατά την εφαρμογή της αστυνομικής παγίδευσης, αποτελεί η παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου για δίκαιη δίκη (αρ. 6 ΕΣΔΑ), και ταυτόχρονα οι ανακριτικοί υπάλληλοι οι οποίοι προβαίνουν σε αυτήν γίνονται προβοκάτορες ηθικοί αυτουργοί (Καϊάφα- Γκμπάντι, 2011, σ. 59.).

Όμως παρά την ύπαρξη του ενδεχόμενου των παραβιάσεων όταν ξεπερνιούνται τα όρια του νόμου, η ανακριτική διείσδυση αποτελεί σημαντική ανακριτική πράξη για τους ανακριτικούς υπαλλήλους. Με τη μυστική δράση των ανακριτικών υπαλλήλων, λοιπόν, σε συνδυασμό με τη νόμιμη απόκρυψη της ταυτότητας και της ιδιότητας αυτών, επιτυγχάνεται η συλλογή του απαραίτητου αποδεικτικού υλικού προκειμένου οι δράστες να οδηγηθούν στην ποινική δικαιοσύνη και να διαφυλαχθεί το κοινωνικό σύνολο, και ταυτόχρονα αποκαλύπτονται οι παράνομες συναλλαγές μεταξύ των μελών της εγκληματικής οργάνωσης (Παπαδαμάκης, 2000). Τέλος, η ανακριτική διείσδυση, όταν εφαρμόζεται με νόμιμο τρόπο και με βάση της εγγυήσεις του σχετικού νόμου, δύναται να χρησιμοποιηθεί ως ειδικός λόγος του αδικού για τις παθητικές ενέργειες των ανακριτικών οργάνων (Παύλου, 2008, σ. 310-311.).

Στο σημείο αυτό θα πραγματοποιηθεί μια συγκριτική ανάλυση μεταξύ της ειδικής ανακριτικής πράξης της συγκαλυμμένης έρευνας και της ανακριτικής διείσδυσης, όπως προκύπτει από το αρ. 254 παρ. 1 στοιχεία α' και β' (Παπαδαμάκης, 2000.). Με βάση την ανάλυση στην οποία προβαίνει ο ίδιος, κατά την εφαρμογή της συγκαλυμμένης έρευνας, ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης αναλαμβάνει να συλλέξει πληροφορίες, δεδομένα και στοιχεία σχετικά με τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης, τα πρόσωπα που συμμετέχουν και το βεληνεκές της, ενώ κατά την ανακριτική διείσδυση ο ανακριτικός υπάλληλος ή ο ιδιώτης μπορούν εκτός από παθητικό ρόλο που μπορούν να έχουν, να διαπράττουν εγκλήματα κατώτερα σε είδος και βαρύτητα από τα αδικήματα που διαπράττονται κατά την εγκληματική δραστηριότητα της

οργάνωσης, που σκοπό έχουν την εξιχνίαση της δράσης αυτής και τη σύλληψη των δραστών. Κατά τον ίδιο, θα πρέπει να προτιμάται, οι ανακριτικοί υπάλληλοι να αναλαμβάνουν παθητική στάση, αν αυτό είναι εφικτό, για να μην υπάρξει περίπτωση κάποιος ανακριτικός υπάλληλος να κατηγορηθεί ως προβοκάτορας ηθικός αυτουργός. Ακόμη, με βάση το άρθρο της ανακριτικής διείσδυσης, η διαδικασία με την οποία δίνονται διαφορετικά στοιχεία ταυτότητας στα όργανα ή στους πολίτες, ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη. Και αυτό το στοιχείο διασφαλίζει την τήρηση της νομιμότητας της όλης διαδικασίας που θα ακολουθηθεί. Τέλος, μια βασική ομοιότητα που υπάρχει στην συγκαλυμμένη έρευνα και στην ανακριτική διείσδυση είναι ότι θα πρέπει να εποπτεύονται από τον αρμόδιο εισαγγελέα και να συντάσσονται οι σχετικές εκθέσεις (αρ. 148-153 ΚΠΔ), οι οποίες προστατεύουν και τα ανακριτικά όργανα και τους δράστες από τυχόν παραλείψεις ή αυθαιρεσίες που μπορούν να γίνουν εκατέρωθεν.

4.3 Οι ελεγχόμενες μεταφορές ως ειδική ανακριτική πράξη (αρ. 254 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ)

Μια άλλη ειδική ανακριτική πράξη αποτελούν οι ελεγχόμενες μεταφορές που μπορούν πραγματοποιηθούν για την εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος. Και αυτή η ανακριτική πράξη ξεκίνησε να εφαρμόζεται για πρώτη φορά μετά την υπογραφή της Σύμβασης των Εθνών (Ν. 1990/1991), η οποία αφορούσε στην διακίνηση των ναρκωτικών ουσιών και στη δράση των αρμόδιων ανακριτικών υπαλλήλων με σκοπό την αναχαίτιση του φαινομένου (Παπαδαμάκης, 2010, σ. 100). Τη διαδικασία των ελεγχόμενων μεταφορών εφαρμόζουν οι ανακριτικοί υπάλληλοι, όταν έχουν βάσιμες υπόνοιες ότι θα πραγματοποιηθεί μεταφορά παράνομου φορτίου (πχ ναρκωτικά, λαθραία ποτά ή τσιγάρα ή όπλα), δεν ασκούν την ποινική δίωξη όπως υποχρεούνται από το νόμο (αρ. 245 παρ. 2 ΚΠΔ, αρ. 242 ΚΠΔ), και με την έγκριση του αρμόδιου εισαγγελέα, παρακολουθούν τη διαδρομή του με σκοπό να συλλέξουν πληροφορίες για τα εμπλεκόμενα άτομα και να αναδειχθούν οι περιστάσεις και οι συνθήκες του οργανωμένου εγκλήματος (Αλεξιάδης, 2006, σ. 215). Με βάση τον ίδιο, η παράδοση μπορεί να πραγματοποιηθεί εντός της εδαφικής επικράτειας στην οποία δρα η εγκληματική οργάνωση και τότε ονομάζεται “εσωτερική”, αλλά μπορεί να πραγματοποιηθεί και εκτός της περιφέρειας που δραστηριοποιείται η εγκληματική οργάνωση και τότε ονομάζεται “εξωτερική”. Στην τελευταία περίπτωση, όπως αναφέρει, απαιτείται οι συνδρομή των αρχών μεταξύ των χωρών που κινείται το παράνομο φορτίο, πρόκειται για αμοιβαία ανακριτική και δικαστική συνδρομή στο πλαίσιο της εξάρθρωσης του οργανωμένου και του διεθνικού εγκλήματος. Τέλος, μετά την εισαγωγή της συγκεκριμένης διάταξης στον ΚΠΔ, παρατηρείται η εφαρμογή της με καταχρηστικό και γενικευμένο τρόπο, δεν εφαρμόζεται δηλαδή σε ειδικές και εξαιρετικές περιπτώσεις, γεγονός που δείχνει ότι οι αρμόδιες διωκτικές αρχές επιλέγουν που και πότε θα σταματήσουν την κίνηση της παράνομης μεταφοράς, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ρήγμα στη νομιμότητα της δράσης τους (Δαλακούρας, 2019).

4.4 Η άρση απορρήτου του περιεχομένου των επικοινωνιών (αρ. 254 παρ. 1 εδ. δ' ΚΠΔ).

Μια ακόμη ειδική ανακριτική πράξη που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα ανακριτικά όργανα στο πλαίσιο της προανάκρισης (αρ. 245 ΚΠΔ παρ. 1 και 2) για το οργανωμένο έγκλημα, είναι να προβούν στη λήψη γνώσης του περιεχομένου των τηλεφωνικών επικοινωνιών και των συνδιαλέξεων των εμπλεκόμενων ατόμων, αφού σε προγενέστερο χρόνο η άρση του απορρήτου δοθεί με την έγκριση του αρμόδιου εισαγγελέα ο οποίος εποπτεύει την υπόθεση. Το απόρρητο των επικοινωνιών μεταξύ των πολιτών προστατεύεται από το άρθρο 19 σε συνδυασμό με το άρθρο 9^Α του Ελληνικού Συντάγματος. Αυτό δηλαδή σημαίνει ότι, η επικοινωνία αυτή πραγματοποιείται με απόλυτη μυστικότητα και εχεμύθεια μεταξύ των ατόμων και η οποιαδήποτε δημοσιοποίηση αυτής επιφέρει ποινικές και αστικές κυρώσεις για το δράστη (Χρυσογόνο, 2005, σ. 256). Παρόλο που το απόρρητο εξασφαλίζεται συνταγματικά, μπορεί υπό προϋποθέσεις να αρθεί, κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας για την ανακριτική διαδικασία επί ορισμένων εγκλημάτων, πρόκειται δηλαδή για μια ειδική ανακριτική πράξη. Τα αδικήματα για τα οποία μπορεί να εφαρμοστεί η άρση απορρήτου των επικοινωνιών χαρακτηρίζονται ως σοβαρά ποινικά αδικήματα (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2023, σ. 108 επ.).

Στην παράγραφο 4 του άρθρου 254 του ΚΠΔ, αναφέρεται ότι η άρση απορρήτου δύναται να εφαρμοστεί και σε πρόσωπα τα οποία χαρακτηρίζονται ως τρίτα, δηλαδή σε πρόσωπα τα οποία δεν εμφανίζουν εμπλοκή ή συμμετοχή σε ποινικά αδικήματα που διαπράττονται σε επίπεδο οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό πραγματοποιείται προκειμένου να εξακριβωθεί η ταυτότητα του δράστη, η διαμονή του και ο βαθμός συμμετοχής του στην εγκληματική δραστηριότητα (Παύλου & Σάμιος, 2013, σ. 50). Σύμφωνα με τους ίδιους, αυτό δείχνει την εφαρμογή της σκοπιμότητας ως προς την εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος.

Η ρύθμιση αυτή ως προς την άρση απορρήτου των επικοινωνιών, ενισχύεται από τον Ν. 5002/2022, κατά τον οποίο προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των δικαιούχων, οι οποίοι μπορούν να προσφύγουν στην Ανεξάρτητη Αρχή Διασφάλισης Απορρήτου των Επικοινωνιών αν θεωρήσουν ότι αυτά παραβιάστηκαν από τις ανακριτικές αρχές κατά την εφαρμογή της ειδικής ανακριτικής πράξης αυτής. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι η δυνατότητα που δίνεται στους ανακριτικούς υπαλλήλους να λάβουν γνώση των επικοινωνιών των υπόπτων ή των κατηγορουμένων, αφενός διευκολύνει στην εξιχνίαση ενός εγκλήματος και αφετέρου, κρίνεται απαραίτητη η προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών.

4.5 Η καταγραφή της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή με άλλα ειδικά μέσα (αρ. 254 παρ. 1 εδ ε').

Στην παράγραφο 1 στο εδάφιο ε' ορίζεται η συγκεκριμένη ειδική ανακριτική πράξη. Όπως προκύπτει από το γράμμα του νόμου, η συγκεκριμένη ειδική ανακριτική πράξη εφαρμόζεται από τα ανακριτικά όργανα εκτός της κατοικίας των δραστών και σε καμία περίπτωση εντός αυτής. Αυτό συμβαίνει διότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των πολιτών προστατεύεται από το ελληνικό Σύνταγμα (αρ. 19 Σ.). Η έννοια της κατοικίας ορίζεται ως ο χώρος ο οποίος είναι κλειστός, δεν είναι άμεσα διαθέσιμος για το ευρύ κοινό και χρησιμοποιείται από τον πολίτη για ίδια χρήση και συνεπώς δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατάσταση υγειονομικού ενδιαφέροντος ή ως χώρος που είναι ελεύθερα προσβάσιμος για το ευρύ κοινό (Σεβαστίδης, 2015). Συνεπώς, όταν καταγράφεται η δραστηριότητα ενός προσώπου εντός της κατοικίας του με τη χρήση συσκευών ήχου ή με τη χρήση άλλων ειδικών μέσων, αυτό συνιστά κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του (Δαλακούρας, 2014, σ 1022). Και στην περίπτωση της εφαρμογής αυτής της ειδικής ανακριτικής πράξης, παρατηρούμε ότι μπορεί να καταγράφεται και η δραστηριότητα τρίτων προσώπων, τα οποία δεν λαμβάνουν μέρος στην εγκληματική δραστηριότητα, με βάση την παράγραφο 4 του εν λόγω άρθρου. Αυτό γίνεται προκειμένου να εξακριβωθεί η ταυτότητα του δράστη και η δράση ενός οργανωμένου εγκλήματος.

Αναλυτικότερα, υπάρχει και μια ακόμη περίπτωση κατά την οποία καταγράφεται δραστηριότητα των προσώπων και των οχημάτων. Πρόκειται για την περίπτωση της εφαρμογής του Ν. 2696/1999 σύμφωνα με τον οποίο η αστυνομία και συγκεκριμένα ο κλάδος της τροχαίας, ελέγχει την κίνηση των πολιτών και των οχημάτων σχετικά με την τήρηση των προβλεπόμενων από τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Όπως συνάγεται από την ερμηνεία του συγκεκριμένου νόμου, η τοποθέτηση αυτών των συστημάτων που καταγράφουν την κίνηση των πεζών και των οχημάτων, θα πρέπει να έχει γίνει με νόμιμο τρόπο έτσι ώστε να μην θίγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η εν λόγω ρύθμιση έχει γενικοπροληπτικό χαρακτήρα και διαφέρει από την ειδική ανακριτική πράξη η οποία εφαρμόζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις λόγω της φύσης της.

4.6 Η συσχέτιση ή ο συνδυασμός των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (αρ. 254 παρ. 1 εδ' στ').

Αυτή είναι η τελευταία ειδική ανακριτική πράξη η οποία προβλέπεται στο άρθρο 254 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Ως προς τα προσωπικά δεδομένα, τη συλλογή, τη διάθεση και την επεξεργασία αυτών, το άρθρο 9^Α του ελληνικού Συντάγματος προστατεύει τον πολίτη από ενδεχόμενα παραβιάσεών τους. Με βάση αυτήν την ειδική ανακριτική πράξη σε συνδυασμό με την εφαρμογή της οδηγίας της ΕΕ 2016/680, τα ανακριτικά όργανα μπορούν να διασταυρώνουν, να αναλύουν, να επεξεργάζονται και να χρησιμοποιούν ελεύθερα τα προσωπικά δεδομένα των υπόπτων και των κατηγορουμένων, αλλά και τρίτων προσώπων (αρ. 254 παρ. 4 ΚΠΔ), προκειμένου να εντοπίσουν την ταυτότητα του δράστη, να συλλέξουν πληροφορίες για το έγκλημα και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και να καταλήξουν τελικά στο “δέσιμο” της ποινικής υπόθεσης. Ειδικότερα, με βάση τις νομοθετικές ρυθμίσεις της εν λόγω οδηγίας, οι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να προβούν στη “θετική” διασταύρωση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αν πραγματοποιείται με σκοπό την εύρεση συγκεκριμένων προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά, είτε να προβούν σε “αρνητική” διασταύρωση αν οι ανακριτικοί σκοπό έχουν να ξεχωρίσουν κάποιους δράστες από τον κατάλογο των δραστών που διαθέτουν, προκειμένου να καταλήξουν σε ένα συγκεκριμένο προφίλ δραστών με βάση τα στοιχεία και τις πληροφορίες της υπόθεσης. Επίσης, οι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να αξιοποιήσουν όχι μόνο δεδομένα τα οποία ανακαλύπτουν οι ίδιοι, αλλά δεδομένα και πληροφορίες τα οποία ανήκουν σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, εφόσον για την ενέργειά τους αυτή έχει δοθεί η σχετική άδεια από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Ακόμη, οι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να προβούν στη διασταύρωση των δεδομένων που σχετίζονται με οικονομικές ή φορολογικές συναλλαγές με σκοπό να εξιχνιάσουν τελούμενα αδικήματα που σχετίζονται με τις φορολογικές ή οικονομικές ρυθμίσεις (Ριζάβα, 2012, σ. 642).

Στο άρθρο 19 στην παράγραφο 3 του ελληνικού Συντάγματος, αναφέρεται η απαγόρευση σε περίπτωση που οι διαδικασίες συσχέτισης ή συνδυασμού των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έχουν γίνει κατά παράβαση των άρθρων 9 και 9^Α του Συντάγματος. Συνεπώς, αν τα δεδομένα αυτά έχουν συλλεχθεί με παράνομο τρόπο, απαγορεύεται η οποιαδήποτε ανάλυση ή η επεξεργασία τους και τελικά απαγορεύεται να ληφθούν υπόψη ως αποδεικτικό υλικό στην ποινική διαδικασία (Δαλακούρας, 2014).

4.7 Γενικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Όλες οι ειδικές ανακριτικές πράξεις οι οποίες αναλύθηκαν εκτενώς παραπάνω, εμφανίζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και εξυπηρετούν ένα συγκεκριμένο σκοπό. Οι πράξεις αυτές εξυπηρετούν κατά βάση δικονομικούς και προληπτικούς σκοπούς σχετικά με το έγκλημα που έχει οργανωμένες διαστάσεις (Δαλακούρας, 2001, σ. 1022).

Στο δικονομικό επίπεδο, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις εφαρμόζονται για να συλλέξουν τα αρμόδια ανακριτικά όργανα το επαρκές αποδεικτικό υλικό για να οδηγήσουν τους δράστες στην ποινική δικαιοσύνη και να αποφύγουν με αυτόν τον τρόπο το ενδεχόμενο της ατιμωρησίας των δραστών και των συμμετόχων (Πλαγάκος, 2021, σ. 253.). Αυτό σημαίνει, ότι οι ανακριτικές αρχές δεν αφήνουν περιθώρια στους δράστες να ξεφύγουν της ποινικής τιμωρίας και με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται και το κύρος των ελεγκτικών αρχών.

Εκτός, από τον δικονομικό σκοπό τον οποίο εξυπηρετούν οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, σκοπό έχουν και την πρόληψη των εγκλημάτων και συγκεκριμένα των εγκλημάτων που αναγράφονται στο άρθρο 254 στην παράγραφο 1 του ΚΠΔ. Στο συγκεκριμένο κατάλογο των εγκλημάτων συμπεριλαμβάνεται και το ποινικό αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης (αρ. 187 του ΠΚ), το οποίο έχει αναλυθεί ενδελεχώς σε προηγούμενη ενότητα της διπλωματικής εργασίας. Ο συγκεκριμένος κατάλογος των ποινικών αδικημάτων περιορίζει τις αρχές ως προς την εφαρμογή τους, αφού σε αδικήματα άλλα τα οποία δεν αναγράφονται ρητά στην παράγραφο 1 του αρ. 254 του ΚΠΔ, εφαρμόζεται η γενική διάταξη του αρ. 251 του ΚΠΔ (‘Καθήκοντα εκείνου που ενεργεί την ανάκριση- Αρχή της αναλογικότητας), όπως επισημαίνει εύστοχα ο Δαλακούρας (2001). Όμως, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του οργανωμένου εγκλήματος, υπήρχε η συζήτηση μεταξύ των νομικών για επέκταση του συγκεκριμένου καταλόγου, με τον κίνδυνο οι ειδικές ανακριτικές πράξεις να μην εφαρμόζονται σε ειδική και σε εξαιρετική περίπτωση, αλλά να εφαρμόζονται γενικότερα και σε άλλα ποινικά αδικήματα (Μανωλεδάκης, 2002, σ. 160). Σύμφωνα με τον ίδιο, η συγκεκριμένη ρύθμιση θα είχε ως αποτέλεσμα την πλήξη του κράτους δικαίου, της εδραίωσης του αισθήματος της μη τήρησης της αρχής της νομιμότητας στο κοινωνικό σύνολο και στην αυθαιρεσία των ανακριτικών οργάνων.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι η πρόβλεψη για επέκταση των ποινικών αδικημάτων στα οποία μπορούν να εφαρμοστούν οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, υποδεικνύει την αδυναμία των ανακριτικών αρχών να διαχειριστούν και να εξιχνιάσουν την περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος αφενός και αφετέρου εξηγεί τις μεγάλες διαστάσεις που έχει πάρει το συγκεκριμένο φαινόμενο σε διεθνές και σε υπερεθνικό επίπεδο, όπως αναπτύχθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

5. Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

5.1 Γενικά.

Το ελληνικό ποινικό σύστημα διαθέτει στο νομικό οπλοστάσιό του πληθώρα νομοθετικών προβλέψεων και ρυθμίσεων προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει το συνεχώς εξελισσόμενο φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος. Όπως αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας διπλωματικής εργασίας, οι ειδικές ανακριτικές πράξεις οι οποίες έχουν θεσπιστεί ειδικά για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος, εφαρμόζονται για να επιτελέσουν τον ως άνω σκοπό. Όμως τόσο οι ανακριτικές πράξεις αυτές όσο και οι ποινικές ρυθμίσεις σε αρκετές περιπτώσεις δεν επαρκούν για την αντιμετώπισή του. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια θετική και μια αρνητική αξιολόγηση/αποτίμηση αυτών των ρυθμίσεων.

5.2 Θετική αποτίμηση της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα.

Αρχικά, πριν από την εισαγωγή του Ν. 2928/2001 στην ελληνική ποινική νομοθεσία, δεν ήταν δυνατόν να αντιμετωπιστεί σε ποινικό επίπεδο το οργανωμένο έγκλημα και προέκυπταν ποινικές καταδίκες συμμοριών ή μικρών ομάδων που δρούσαν παράνομα, κάτι το οποίο οδηγούσε σε ήπιες ποινικές κυρώσεις σε σχέση με την βαρύτητα και το είδος της τελούμενης αξιόποινης πράξης (Χλούπης, 2007). Επίσης, όπως αναφέρει ο ίδιος, με την κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο (με τον Ν. 3875/2010 μέσω του αρ. 28 παρ.1 του Συντάγματος), δόθηκαν περαιτέρω πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούνται, προκειμένου να μπορέσει να στοιχειοθετηθεί νομικά η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρου 187 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα. Ακόμη, όπως εύστοχα αναφέρει ο Χλούπης, με την εισαγωγή του αρ. 187^A στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα, έπαψε να επικρατεί η σύγχυση μεταξύ των νομικών σχετικά με τον χαρακτηρισμό μιας πράξης ως εγκληματική οργάνωση ή ως τρομοκρατική οργάνωση. Ακόμη, σύμφωνα με τον ίδιο, η εφαρμογή των διατάξεων 187B και 187 Γ του ΠΚ, δίνει τη δυνατότητα σε κάποιον ο οποίος είχε στο παρελθόν εμπλακεί σε αξιόποινες πράξεις σε επίπεδο οργανωμένου εγκλήματος, εφόσον καταθέσει στις αρχές, δίνοντας ουσιώδεις και επαρκείς πληροφορίες ως προς τη δράση μιας εγκληματικής οργάνωσης, να εξασφαλίσει ευμενέστερη μεταχείριση από το δικαστήριο για την εμπλοκή του. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση έχει φέρει θετικά αποτελέσματα ως προς την ποινική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Μία ακόμη θετική νομοθετική ρύθμιση σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα, αποτελεί η θεσμοθέτηση των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος. Με δεδομένο, ότι η εφαρμογή της ανακριτικής διαδικασίας για το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί δύσκολη σχετικά υπόθεση για τις διωκτικές αρχές, οι δύο κατηγορίες αυτές των μαρτύρων μπορούν να βοηθήσουν τις αρχές για τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού, αφού η ενδεχόμενη ανακριβής συγκέντρωσή του θα οδηγούσε σε λανθασμένες δικαστικές κρίσεις και ίσως σε αδυναμία καταδίκης των δραστών (Τριανταφύλλου, 2014, σ. 3). Για τους συγκεκριμένους μάρτυρες εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις του ΠΚ για την παροχή ευνοϊκών μέτρων (αρ. 187Γ ΠΚ), γεγονός που βοηθάει τα πρόσωπα αυτά να καταθέτουν χωρίς φόβο, παρέχοντας συνδρομή στις δικαστικές αρχές για την εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος (Βαθιώτη, 2004). Συνεπώς, και η θεσμοθέτηση αυτής της ρύθμισης, η οποία αρχικά εισήχθη με τον Ν. 2928/2001 και εν συνεχεία τροποποιήθηκε (το παρόν αρ. 218 ΚΠΔ), συνέβαλε αποτελεσματικά στη διαχείριση του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος (Κωνσταντινίδης, 2019, σ. 241 επ.).

Επίσης, η εφαρμογή των δικονομικών μέτρων της κατάσχεσης και της δέσμευσης η οποία οδηγεί τελικά στην επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης από το δικαστήριο, λειτουργεί, θα λέγαμε αποτρεπτικά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παύλου (2005), το παράνομο προϊόν το οποίο προερχόταν από εγκληματικές δραστηριότητες που διαπράχθηκαν σε επίπεδο οργανωμένου εγκλήματος, κατασχόταν και δημευόταν, στερώντας με αυτόν τον τρόπο την αποκόμιση παράνομου οικονομικού οφέλους από τον δράση και ταυτόχρονα με αυτόν τον τρόπο εξασφαλιζόταν το περί δικαίου αίσθημα στο κοινωνικό σύνολο.

Τα παραπάνω μέτρα εμπλουτίζονται με την εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων, οι οποίες εισήχθησαν στην ελληνική έννομη τάξη μετά την κύρωση της Σύμβασης του Παλέρμο του αρ. 254 του ΚΠΔ, που δεδομένης της φύσης της εφαρμογής τους συντελούν στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Βασική αξίωση της πολιτείας ήταν η σύλληψη των δραστών που έως τότε αποτελούσε ένα πιο δύσκολο εγχείρημα λόγω της αδυναμίας δράσης των ανακριτικών υπαλλήλων συγκαλυμμένα, αλλά και η παραπομπή τους στην ποινική δικαιοσύνη για τη διεξαγωγή μιας δίκαιης δίκης (Λίβος, 2005, σ. 186-187). Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο, σκοπός της πολιτείας εκτός από την εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος, ήταν και η προστασία και ο σεβασμός στα θεμελιώδη και στα συνταγματικά κατοχυρωμένα

δικαιώματα των υπόπτων και των δραστών. Γ' αυτό άλλωστε κρίνεται απολύτως αναγκαία η τήρηση των δύο προϋποθέσεων που αναγράφονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 254 του ΚΠΔ, και οποιαδήποτε παρέκκλιση από αυτήν, συνιστά αξιόποινη πράξη.

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα από την εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων και συγκεκριμένα ως προς την ανακριτική διείσδυση και τη συγκαλυμμένη έρευνα, έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες για το πόσο συντελούν στη μείωση της ραγδαίας εξέλιξης του οργανωμένου εγκλήματος. Έρευνα η οποία διεξήχθη στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (2006), έδειξε ότι με την εφαρμογή της ανακριτικής πράξης της συγκαλυμμένης έρευνας, μειώθηκε κατά 46% περίπου η εγκληματική δραστηριότητα προμήθειας και πώλησης πυροβόλων όπλων γεγονός που υποδεικνύει την αυξημένη αποτελεσματικότητά της σε μια χώρα που ο εγκληματικός δείκτης είναι αρκετά μεγάλος (Παπανικολάου, 2013). Ανάλογες έρευνες πραγματοποιήθηκαν και σε άλλες περιοχές όπως πχ το Ντιτρόιτ και το Σικάγο, με ανάλογα ποσοστά αποτελεσματικότητας της συγκαλυμμένης έρευνας. Σύμφωνα με την ίδια, περαιτέρω έρευνες στην Αμερική αναφορικά με οικονομικές απάτες, έδειξαν ότι η εφαρμογή της ανακριτικής πράξης της ανακριτικής διείσδυσης, είχε θετικά αποτελέσματα, αφού μεσώ αυτής, εξιχνιάστηκαν οι εγκληματικές δραστηριότητες. Συνεπώς, η ανακριτική διείσδυση συντελεί στο σπάσιμο των απροσπέλαστων ορίων τα οποία υπάρχουν μέσα στους κόλπους του οργανωμένου εγκλήματος, αξιοποιούνται πληροφορίες και αποδεικτικά μέσα, με σκοπό τη σύλληψη των δραστών (Lyman & Potter, σ. 241-243). Σε αυτό διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, όπως επισημαίνει η Παπανικολάου (2013), η δράση των ανακριτικών υπαλλήλων με μυστικό τρόπο, γεγονός που δεν αφήνει περιθώρια στους δράστες για συνέχιση της εγκληματικής τους δραστηριότητας.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι η εφαρμογή των ποινικών ρυθμίσεων, των νομοθετικών διαδικασιών για το οργανωμένο έγκλημα και δη οι ειδικές ανακριτικές πράξεις έχουν ως αποτέλεσμα τη θετική αποτίμησή τους αναφορικά με τη μείωση της εξάπλωσης του οργανωμένου εγκλήματος, τις περισσότερες φορές. Όμως σε αρκετές περιπτώσεις η εφαρμογή αυτών των τεχνικών δεν είναι αποτελεσματική και ταυτόχρονα έχει ως αποτέλεσμα να παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα των δραστών και των κατηγορουμένων. Τέτοιες περιπτώσεις αναποτελεσματικότητας και παραβιάσεων θα αναλυθούν στην επόμενη υποενότητα του κεφαλαίου.

5.3 Αρνητική αποτίμηση της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα.

5.3.1 Αποτίμηση του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα.

Σχετικά με τη νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα, έχει ασκηθεί αυξημένη κριτική από τους θεωρητικούς και από τους νομικούς. Αρχικά, όσον αφορά το σχετικό ποινικό αδίκημα του αρ. 187 του ΠΚ έχει ασκηθεί κριτική. Πιο συγκεκριμένα, οι δικαστικές αρχές σε κάποιες περιπτώσεις, λόγω έλλειψης ειδικών γνώσεων σχετικά με τη θεωρητική και την εγκληματολογική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος, όταν εκδικάζουν ποινικές υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται ομάδες οι οποίες παρουσιάζουν κάποια σχετική οργάνωση, οι δικαστές κρίνουν με βάση το αρ. 187 του ΠΚ χωρίς να πληρείται η οργάνωση του εν λόγω άρθρου (Χλούπης, 2013). Αυτό σημαίνει, λοιπόν, ότι το εν λόγω άρθρο του ΠΚ χρησιμοποιείται καταχρηστικά. Όπως αναφέρει και η Σταμούλη (2018, σ. 283), υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες αποδίδεται κατηγορία για εγκληματική οργάνωση του αρ. 187 παρ. 1 του ΠΚ σε υποθέσεις στις οποίες δεν πληρούνται το ποσοτικό, το ποιοτικό και το πραγματοπαγές στοιχείο που απαιτεί το άρθρο. Σύμφωνα με την ίδια, ο ποινικός χαρακτηρισμός μιας πράξης με λάθος τρόπο υποδεικνύει αφενός την αδυναμία ερμηνείας της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος και αφετέρου οδηγεί στην παραβίαση του δικαιώματος των δραστών για δίκαιη δίκη (αρ. 6 της ΕΣΔΑ). Επίσης, σύμφωνα με τον Χλούπη (2013), η μη εισαγωγή του οικονομικού στοιχείου ως αυτοσκοπός του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί σημαντική έλλειψη. Σύμφωνα με τον ίδιο, η εν λόγω αστοχία έχει ως αποτέλεσμα να λειτουργεί επιλεκτικά και μεροληπτικά το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, εντείνοντας με αυτόν τον τρόπο την επικρατούσα άποψη της Κριτικής Εγκληματολογίας ότι η συγκάλυψη ανάμεσα στις διωκτικές αρχές και στα εγκληματικά δίκτυα συνεχώς εδραιώνεται.

Κατ' επέκταση, η μη αναγνώριση του οικονομικού στοιχείου ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης της εγκληματικής οργάνωσης οδηγεί τελικά στην αδυναμία αναζήτησης της προέλευσης και του εντοπισμού των οικονομικών ωφελημάτων (Βιδάλη, 2017, σ. 189 και επ.). Ακόμη, η επιλογή της έννοιας του κακουργήματος ως απαραίτητη προϋπόθεση για να στοιχειοθετηθεί το ποινικό αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης, έχει ως αποτέλεσμα οι μικρότερες σε ποινική απαξία αξιόποινες πράξεις να αξιολογούνται επαρκώς και οι αυξημένες σε ποινική απαξία πράξεις που εντάσσονται στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης να μην τιμωρούνται (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2001, σ. 694.). Επιπλέον, όπως προκύπτει από την ερμηνεία του αρ. 187 του ΠΚ, στην αντικειμενική υπόσταση του συγκεκριμένου άρθρου, απαιτείται η εγκληματική οργάνωση να είναι δομημένη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παραβιάζονται βασικές αρχές του ελληνικού ποινικού συστήματος, αφού επί της ουσίας τιμωρείται η συλλογική ευθύνη, γεγονός που δείχνει την αδυναμία των αρχών να κατανοήσουν την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ. 127 επ.). Σύμφωνα με την ίδια, κινδυνεύουν να τιμωρηθούν δηλαδή πρόσωπα τα οποία απλώς συμφώνησαν στη διάπραξη ποινικών αδικημάτων ή ακόμη να τιμωρηθούν και πρόσωπα τα οποία δεν πρόλαβαν να διαπράξουν κανένα ποινικό αδίκημα.

Στην παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου αναπτύσσεται η έννοια της συμμορίας. Το ποινικό αδίκημα αυτό διώκεται σε βαθμό πλημμελήματος, όπως προκύπτει από την ερμηνεία της παραγράφου αυτής. Ειδικότερα, η έννοια της “σύμπραξης” έχει ερμηνευθεί ως έννοια κοινής βούλησης, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο ποινικός νομοθέτης τιμωρεί με αυτόν τον τρόπο τη σκέψη και τα φρονήματα των πολιτών (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2001, σ. 694-695.). Σαφέστατα, το γεγονός αυτό οδηγεί, όπως είναι λογικό, στην παραβίαση των δικαιωμάτων των πολιτών, αφού στο ελληνικό ποινικό δεν τιμωρούνται οι σκέψεις αλλά οι πράξεις και οι παραλείψεις με βάση το άρθρο 14 του Ποινικού Κώδικα.

Με βάση των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, παρατηρείται μια αδυναμία στις δικαστικές αρχές ως προς την κατανόηση της έννοιας και της διάστασης του οργανωμένου εγκλήματος. Ήδη στο πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, αναφέρθηκε ότι το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός για το οργανωμένο έγκλημα σε συνδυασμό με την ταύτιση του οργανωμένου εγκλήματος με το ποινικό αδίκημα αρ. 187 παρ. 1 του ΠΚ, εξηγούν την αναποτελεσματικότητα της νομοθεσίας του ΠΚ. Αυτό ερμηνεύεται με την εύστοχη παρατήρηση της Σταμούλη (2016, σ. 1195), κατά την οποία μια από τις αιτίες αδυναμίας κατανόησης του φαινομένου ποινικά, είναι ότι δεν υπάγουν οι δικαστικές αρχές το οργανωμένο έγκλημα σε καθεστώς νόμιμης επιχείρησης, γεγονός που τις οδηγεί να έχουν στρεβλή εικόνα του φαινομένου. Τέλος, και οι αρμόδιες ελεγκτικές και ανακριτικές αρχές δυσκολεύονται και κάποιες φορές αδυνατούν να εντοπίσουν και να εξαρθρώσουν το οργανωμένο έγκλημα λόγω του ότι δεν μπορούν να εφαρμόσουν την κείμενη νομοθεσία και όχι λόγω έλλειψης των νομοθετικών ρυθμίσεων.

Κατά την εφαρμογή του αρ. 187 του ΠΚ, λοιπόν, σε αρκετές περιπτώσεις προκύπτουν φαινόμενα παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων, γεγονός που δείχνει και πάλι τη δυσκολία ερμηνείας της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος από τις διωκτικές αρχές. Αναφέρθηκε παραπάνω η τιμωρία κάποιων προσώπων τα οποία τελικά δεν ενεπλάκησαν σε αξιόποινες πράξεις εντός της εγκληματικής οργάνωσης. Κατά τον Τσάσο (1988, σ. 296-297), δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα σε περισσότερο ισχυρά και σε λιγότερο ισχυρά συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. Επίσης, σε περίπτωση που απαιτείται να παραβιαστούν θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, που σε ένα βαθμό κρίνεται αναγκαίο για την εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος, αυτό θα πρέπει να γίνεται με την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (αρ. 25 του ελληνικού Συντάγματος), να μην είναι απόλυτη η παραβίαση του δικαιώματος, ούτε διαρκής και να μην έχει προσωπικό χαρακτήρα, δηλαδή να μην προσβάλλει την προσωπικότητα και την υπόληψη του δράστη (Μάνεσης, 1982, σ. 58 και 76.).

5.3.2 Αποτίμηση των δικονομικών μέτρων κατά των υπόπτων και των κατηγορουμένων για οργανωμένο έγκλημα.

Για την επιβολή των δικονομικών μέτρων της κατάσχεσης και της δέσμευσης των περιουσιακών στοιχείων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων για την εμπλοκή τους σε ποινικά αδικήματα που υπάγονται στο οργανωμένο έγκλημα, έχουν διατυπωθεί σημαντικές θεωρητικές προσεγγίσεις από τους νομικούς για να σχολιάσουν τις επιλογές του νομοθέτη. Επίσης, αυξημένη κριτική έχει ασκηθεί κατά την επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης, η οποία επιβάλλεται από το δικαστήριο μετά την ποινική καταδίκη και μετά από τη εφαρμογή της δέσμευσης. Αρχικά, παρόλο που προβλέπεται δήμευση περιουσιακών στοιχείων όταν αυτά προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, η Βασιλακοπούλου (1996), ορθά αναφέρει τον προβληματισμό της ο οποίος σχετίζεται με το παράδοξο αυτής της επιλογής του νομοθέτη. Επίσης, σημαντική είναι και η άποψη του Τζαννετή (1995), ο οποίος αναφέρει ότι δεν έχει υπάρξει πρόβλεψη σε αυτούς τους νόμους σχετικά με την περίπτωση όπου κάποιο μόνο τμήμα από το συνολικό περιουσιακό όφελος προέρχεται από παράνομες δραστηριότητες και το υπόλοιπο είναι καθόλα νόμιμο. Σε αυτήν την περίπτωση όπου θα επιβαλλόταν δήμευση θα υπήρχε κατάφορη προσβολή συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων (αρ 2, 5, 7, 25 Σ), όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παρασκευόπουλος (2004). Κατ' επέκταση, όπως ορθά αναφέρει ο Δαλακούρας (1993), θα πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 Σ.) ανάμεσα στην παρεπόμενη ποινή της δήμευσης και στο ποινικό αδίκημα το οποίο έχει διαπραχθεί. Επιπλέον, ο Τζαννετής (1995), αναφέρει ότι η δήμευση αποκτά υποχρεωτικό χαρακτήρα, όταν δεν πληρείται η διάταξη του ΚΠΔ σχετικά με την απόδοση των περιουσιακών στοιχείων στον ιδιοκτήτη.

Με βάση τα στοιχεία αυτά που αναφέρθηκαν παρατηρούμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα των υπόπτων ή των κατηγορουμένων. Οι τελευταίοι μπορούν να προσφύγουν κατά της απόφασης της επιβολής της κατάσχεσης ή της δέσμευσης, επικαλούμενοι την εφαρμογή του αρ. 262 του ΚΠΔ αλλά και την παραβίαση των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, τα οποία βρίσκουν νομικό έρεισμα στα άρθρα του ελληνικού Συντάγματος, που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο. Τέλος, όπως συνάγεται από την ερμηνεία των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων για την κατάσχεση και τη δέσμευση, γίνεται αντιληπτό ότι δεν έχει προβλεφθεί κάποιο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο για να εφαρμοστούν τα δικονομικά μέτρα αυτά, γεγονός που οδηγεί στη δημιουργία δυσχερειών στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους σε βιοποριστικό επίπεδο, αλλά και στην αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να ελέγξει τα διαφυγόντα κέρδη και τα αποκτηθέντα οικονομικά οφέλη με παράνομο τρόπο. Με άλλα λόγια, παρά τα θετικά αποτελέσματα της εφαρμογής των δικονομικών μέτρων σε αρχικό στάδιο, εντούτοις εμφανίζεται ένας βαθμός αναποτελεσματικότητας των ρυθμίσεων αυτών, για τους λόγους που αναφέρθηκαν.

5.3.3 Αποτίμηση της εφαρμογής του θεσμού των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος.

Παρά τα θετικά αποτελέσματα της εφαρμογής των συγκεκριμένων θεσμών για την εξιχνίαση του οργανωμένου εγκλήματος, έχει ασκηθεί κριτική από τους θεωρητικούς και τους νομικούς και αυτή η κριτική σχετίζεται με την παραβίαση των δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων.

Αρχικά, η διατήρηση της ανωνυμίας αλλά και η μη εμφάνιση στην ακροαματική διαδικασία τόσο του προστατευόμενου μάρτυρα όσο και του μάρτυρα του δημοσίου συμφέροντος να μην προστατεύει τους εν λόγω από το ενδεχόμενο επίθεσης εναντίον τους, αλλά ταυτόχρονα παραβιάζει και το δικαίωμα που έχει ο κατηγορούμενος να τους εξετάζει δια ζώσης μέσω του συνηγόρου του, δικαίωμα που βρίσκει νομικό έρεισμα στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Η παραβίαση αυτή συνιστά κατά τον Δαλακούρα (2004) παραβίαση της αρχής της αμεσότητας της ποινικής δίκης αλλά και της αρχής της δίκαιης δίκης (αρ. 6 της ΕΣΔΑ). Επίσης, σύμφωνα με την Βαθιώτη (2016), αν ο μάρτυρας όντως κινδυνεύει ή όχι, κρίνεται υποκειμενικά. χωρίς να υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα κριτήρια που πρέπει να τηρούνται και σε αρκετές περιπτώσεις η διακινδύνευση αυτή δεν είναι συγκεκριμένη αλλά αόριστη, γεγονός που και αυτό οδηγεί στην παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Επιπλέον, με βάση το αρ. 100 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να λάβει γνώση της δικογραφίας στο σύνολό της προκειμένου να ετοιμάσει την απολογία του για τις πράξεις που του αποδίδονται. Το γεγονός όμως ότι σε κάποιες περιπτώσεις διατηρείται η ανωνυμία των μαρτύρων, αυτό οδηγεί στην παραβίαση του συγκεκριμένου δικαιώματος του κατηγορουμένου. Με άλλα λόγια, δεν δύναται ο κατηγορούμενος να λάβει γνώση των στοιχείων ταυτότητας του προστατευόμενου μάρτυρα ή του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ελέγξει την αξιοπιστία του. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ανδρουλάκης (2019), δεν μπορεί να ελεγχθεί η περίπτωση εκείνη όπου ο μάρτυρας κατασκεύασε την κατάθεση του, έχοντας σκοπό να προστατέψει συγκεκριμένα πρόσωπα ή έδρασε με κίνητρο το προσωπικό του συμφέρον. Επίσης, σύμφωνα με τον Δαλακούρα (2014, σ. 324-325) κρίνεται αναγκαίο, να αποφεύγεται η απουσία του προστατευόμενου μάρτυρα ή του μάρτυρα του δημοσίου συμφέροντος, για να μην πλήττονται η αξιοπιστία της ποινικής δικαιοσύνης και τα δικαιώματα των δραστών. Τέλος, σύμφωνα με τον ίδιο, αν ο κατηγορούμενος θεωρήσει ότι παραβιάστηκε κάποιο δικονομικό ή συνταγματικό του δικαίωμα, δύναται να υποβάλλει προσφυγή για επανεξέταση του ζητήματος που προέκυψε, με βάση το άρθρο 307 του ΚΠΔ.

5.3.4 Αποτίμηση της εφαρμογής των ειδικών ανακριτικών πράξεων.

Για τις ειδικές ανακριτικές πράξεις του αρ. 254 του ΚΠΔ που εφαρμόζονται σχετικά με τη διερεύνηση του οργανωμένου εγκλήματος και ειδικότερα κατά την ανακριτική διαδικασία για μια εγκληματική οργάνωση (αρ. 187 ΠΚ), έχουν διατυπωθεί σημαντικοί προβληματισμοί και έχει ασκηθεί δριμύτατη κριτική. Αρχικά, σύμφωνα με το άρθρο 254 παρ. 2 σε συνδυασμό με το αρ. 242 του ΚΠΔ, οι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να προβούν στην έναρξη της ανακριτικής διαδικασίας, στην άσκηση της ποινικής δίωξης και τελικά στη σύλληψη των δραστών, χωρίς να απαιτείται προηγούμενη ενημέρωση και εντολή του αρμόδιου εισαγγελικού λειτουργού, ο οποίος κατά βάση ασκεί την ποινική δίωξη σε κάποιο δράστη. Με τη συγκεκριμένη δικονομική πρόβλεψη, οι αρμόδιοι ανακριτικοί υπάλληλοι μπορούν να προβούν στην εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων, επικαλούμενοι την ύπαρξη απόλυτης ανάγκης για διερεύνηση μιας ποινικής υπόθεσης με σκοπό να συλλάβουν τους δράστες. Η εν λόγω ενέργεια είναι απόλυτα παράνομη αφού δεν τηρήθηκαν οι θεσμικές εγγυήσεις του αρ. 254 παρ. 2 του ΚΠΔ, και οδηγεί στην κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων των δραστών (Δαλακούρας, 2011, σ. 250). Όπως αναφέρει εύστοχα και ο Νάιντος (2017, σ. 492), οι ανακριτικές αρχές λόγω του αυξημένου ζήλου που επιδεικνύουν ως προς την εξάρθρωση μιας εγκληματικής οργάνωσης, προβαίνουν πολύ συχνά σε αιτήματα προς τις δικαστικές αρχές για παροχή άδειας για διενέργεια ειδικών ανακριτικών πράξεων, γεγονός που δείχνει ότι ενώ οι ειδικές ανακριτικές πράξεις πρέπει να εφαρμόζονται μόνο σε έσχατες και ειδικές περιπτώσεις, αυτές εφαρμόζονται σε γενικό επίπεδο και μάλλον με τρόπο καταχρηστικό. Επίσης, όπως αναφέρει ο ίδιος, οι εισαγγελικές και οι δικαστικές αρχές παρέχουν την άδεια που ζητούν οι ανακριτικοί υπάλληλοι, χωρίς όμως να έχουν ενημερωθεί πλήρως για τη δράση μιας εγκληματικής οργάνωσης λεπτομερώς και επιστάμενα από τους ενεργούντες την προανακριτική διαδικασία. Συνεπώς, και από αυτήν την επισήμανση, παρατηρούμε ότι οι ειδικές ανακριτικές πράξεις χρησιμοποιούνται από τις διωκτικές και τις δικαστικές αρχές με τρόπο μη λελογισμένο σε μια προσπάθεια να αντιμετωπίσουν τη δράση του οργανωμένου εγκλήματος.

Ειδικότερα, θα αναφερθεί ο αυξημένος προβληματισμός που έχει δημιουργηθεί κατά την εφαρμογή της άρσης απορρήτου του περιεχομένου των τηλεπικοινωνιών, παρόλο που έχουν προβλεφθεί οι νομικές προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούνται (αρ. 254 παρ. 2 ΚΠΔ). Αν και στην περίπτωση της εφαρμογής των ειδικών ανακριτικών πράξεων τα ανακριτικά όργανα ή οι πολίτες εποπτεύονται από τον αρμόδιο εισαγγελέα, εντούτοις σε αρκετές περιπτώσεις παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα του υπόπτου ή του κατηγορούμενου από τους ανακριτικούς υπαλλήλους που προβαίνουν στην απομαγνητοφώνηση ή από τους συγκεκριμένους ανακριτικούς υπαλλήλους. Αναλυτικότερα, όπως αναφέρει η Παύλου (2015), κατά τη διαδικασία της απομαγνητοφώνησης, ο ανακριτικός υπάλληλος λαμβάνει γνώση συνομιλιών και κάποιων ατόμων που δεν σχετίζονται καθόλου με την ποινική υπόθεση. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο, όταν οι ανακριτικοί υπάλληλοι που έλαβαν γνώση αυτών των συνομιλιών, εξεταστούν ως μάρτυρες από το δικαστήριο, δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από τους κατηγορούμενους ότι έκαναν με σύννομο τρόπο την απομαγνητοφώνηση και δεν έδρασαν μεροληπτικά προκειμένου να “δέσουν” την υπόθεση. Η περίπτωση κατά την οποία τα ανακριτικά όργανα εξετάζονται στο ακροατήριο προφορικοποιώντας τις συνομιλίες, αναφέρεται στην κατηγορία των έμπιστων προσώπων που συμβάλουν στο έργο της ποινικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, όπως αναφέρει ο Παύλου (2015), απαιτείται να έχει εξουσιοδοτηθεί ένας συγκεκριμένος ανακριτικός υπάλληλος να προβεί στην γνώση του περιεχομένου των τηλεφωνικών συνομιλιών και σε περίπτωση που και ένας δεύτερος ανακριτικός υπάλληλος λάβει γνώση του συγκεκριμένου περιεχομένου, τότε αυτός θα διωχθεί για παράβαση του άρθρου 370^Α του Ποινικού Κώδικα, ακόμη και αν ο δράστης-ανακριτικός υπάλληλος επικαλέστηκε την εφαρμογή της νομικής πλάνης (αρ. 31 ΠΚ). Κατ’ επέκταση, σε περίπτωση που ένα αποδεικτικό υλικό δεν έχει αποκτηθεί με νόμιμο τρόπο, δύναται να ληφθεί υπόψη

εφόσον η βλάβη που προκαλείται είναι κατώτερη σε σπουδαιότητα και σημαντικότητα από την ερευνώμενη πράξη, εφόσον η αποκάλυψη της αλήθειας δεν μπορεί να γίνει με διαφορετικό τρόπο και εφόσον δεν θίγεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (αρ. 3 της ΕΣΔΑ) με την επιφύλαξη του αρ. 177 του ΚΠΔ. Ανάλογες παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων μπορούν να προκύψουν και κατά την εφαρμογή της συγκαλυμμένης έρευνας, των ελεγχόμενων μεταφορών, της καταγραφής της δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με τη χρήση συσκευών ήχου ή άλλων ειδικών τεχνικών μέσων, αλλά και κατά τη διαδικασία της συσχέτισης και του συνδυασμού των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Προβλήματα απόδειξης και παραβιάσεων των δικαιωμάτων των δραστών και των υπόπτων, αλλά και ελλείψεις της ανακριτικής διείσδυσης προκύπτουν και κατά την εφαρμογή της. Πιο συγκεκριμένα, η ανακριτική διείσδυση στη χώρα μας χρησιμοποιείται σπάνια κατά τη διερεύνηση των κυκλωμάτων του οργανωμένου εγκλήματος (Παπανικολάου, 2013, σ. 81 και 95.). Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, η ανακριτική διείσδυση δεν είναι αποτελεσματική ως ειδική ανακριτική πράξη, αφού το οργανωμένο έγκλημα δεν εμφανίζεται μεμονωμένα σε ένα συγκεκριμένο τομέα ή επαγγελματικό χώρο, αλλά αναπτύσσεται σε περισσότερα του ενός δικτύου και χώρου (Ετήσια Έκθεση της Ελληνικής Αστυνομίας, 2019, σ. 50). Ακόμη, στις περιπτώσεις εκείνες όπου ένας ανακριτικός υπάλληλος εισχωρεί σε ένα κύκλωμα οργανωμένο, αντί να αναλάβει ρόλο παθητικό που συνίσταται από τη νομοθεσία, αυτός προκειμένου να συλλάβει τους δράστες και να εξαρθρώσει την εγκληματική οργάνωση, σε αρκετές περιπτώσεις προκαλεί την απόφαση σε κάποιο μέλος να τελέσει μια αξιόποινη πράξη για να τον συλλάβει στη συνέχεια (Ross, 2002, σ. 1522). Σύμφωνα με τον ίδιο, γίνεται δηλαδή προβοκάτορας ηθικός αυτουργός (αρ. 46 παρ. 2 του ΠΚ) ο συγκεκριμένος ανακριτικός υπάλληλος, αφού παραβιάζει το καθήκον του και δεν λειτουργεί με βάση τους κανόνες δικαίου. Η συγκεκριμένη πράξη του ανακριτικού υπαλλήλου δεν εδράζεται στην ανακριτική διείσδυση, αλλά θεωρείται ως “αστυνομική παγίδευση”. Τέλος, με βάση τους ανωτέρω θεωρητικούς, η ειδική ανακριτική πράξη της ανακριτικής διείσδυσης στερείται νομικών προβλέψεων σχετικά με την εφαρμογή της, ενέχει σημαντικούς κινδύνους τόσο για τους δράστες όσο και για τους ανακριτικούς υπαλλήλους σε επίπεδο δικονομικό και συνταγματικό, γεγονός που τελικά την καθιστά αναποτελεσματική και δυσεφάρμοστη.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η μη τήρηση των θεσμικών εγγυήσεων των ειδικών ανακριτικών πράξεων οδηγεί στην αναποτελεσματικότητα των ελεγκτικών και των δικαστικών αρχών σχετικά με την πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος, αλλά και στην παραβίαση των δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων και η μη τήρηση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας οδηγούν και σε ένα επιπλέον αποτέλεσμα. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 177 παρ. 2 του ΚΠΔ δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν στην ποινική διαδικασία ως αποδεικτικά μέσα τα οποία συλλέχθηκαν από τις ανακριτικές αρχές με παράνομο τρόπο ή μέσω άλλων αξιόποινων πράξεων. Επίσης, τα αποδεικτικά μέσα τα οποία συλλέχθηκαν με παράνομο τρόπο δεν μπορούν να οδηγήσουν στην ποινική καταδίκη των δραστών ακόμη και αν αυτοί είχαν εμπλακεί σε αξιόποινες πράξεις και συνεπώς δεν μπορεί να επιβληθεί σε αυτούς καμία ποινή και κανένα μέτρο επαχθούς ή λιγότερο επαχθούς δικονομικού καταναγκασμού όπως πχ προσωρινή κράτηση, περιοριστικοί όροι, εμφάνιση στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής του δράστη, αλλά ούτε και οι προβλεπόμενες παρεπόμενες ποινές όπως πχ η δήμευση (Παύλου, 2015, σ. 75 -76). Επίσης, η συλλογή των παράνομων αποδεικτικών μέσων και στοιχείων συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα της όλης ποινικής διαδικασίας (με βάση το σχετικό αρ. 171 περίπτωση δ' του ΚΠΔ), αφού προσβάλλεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου για δίκαιη δίκη (αρ. 6 της ΕΣΔΑ) και το δικαίωμα του κατηγορουμένου για υπεράσπιση.

Συνεπώς, όπως γίνεται αντιληπτό, όλες οι παραπάνω παραβιάσεις οδηγούν στην άσκηση του δικαιώματος του κατηγορουμένου για προσβολή της διαδικασίας στο ποινικό επίπεδο, γεγονός που δείχνει την αναποτελεσματικότητα της κείμενης νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα, την αδυναμία των αρχών να εισχωρήσουν στα εγκληματικά δίκτυα για να συλλέξουν πληροφορίες για τους δράστες και τα τελούμενα ποινικά αδικήματα, την αδράνεια σε κάποιες περιπτώσεις των δικαστικών αρχών να υποστηρίξουν και να προστατέψουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των κατηγορουμένων και γενικότερα τη συνεχή εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος και την εδραίωσή του στο εγκληματικό στερέωμα (Παύλου, 2015, σ. 76-77). Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τις περιπτώσεις αρνητικής κριτικής και αποτίμησης της νομοθεσίας, σε αρκετές περιπτώσεις η δράση των αρχών και οι ποινικές ρυθμίσεις έχουν συντελέσει στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων (Ετήσια Έκθεση της ΕΛ.ΑΣ για το οργανωμένο έγκλημα, 2019 και 2020).

5.4 Η σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τη διαφθορά.

Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να συνδυαστεί με την έννοια της διαφθοράς και αυτή η σύνδεση δύναται να εξηγήσει την πολυπλοκότητά του. Βέβαια, οι βιβλιογραφικές αναφορές για τη σύνδεση του οργανωμένου εγκλήματος με τη διαφθορά στον ελλαδικό χώρο έχουν αναφερθεί σε λίγες μόνο περιπτώσεις (Βιδάλη, 2007, σ. 913) και οι αναφορές αυτές δεν επικεντρώνονται στο να εξηγήσουν τη συγκεκριμένη συσχέτιση, αλλά την ερμηνεύουν αποσπασματικά (Σταμούλη, 2013, σ. 226). Επίσης, στις ετήσιες εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, η σχέση μεταξύ των δύο φαινομένων αναφέρεται με γενικό τρόπο και η εμπλοκή των δημοσίων υπαλλήλων στη δράση των οργανωμένων κυκλωμάτων παρουσιάζεται με αόριστο τρόπο και χωρίς να γίνεται εκτενής αναφορά για τον τρόπο εμπλοκής τους στα οργανωμένα δίκτυα (Ετήσια Έκθεση της ΕΛΑΣ, 2003, σ. 2 και σ. 21). Και οι επόμενες εκθέσεις της ΕΛΑΣ αναφέρουν την αυξημένη τάση των δημοσίων υπαλλήλων σε επίπεδο διαφθοράς, πλην όμως δεν περιγράφονται οι λεπτομέρειες και τα στοιχεία τα οποία μπορούν να ερμηνεύσουν τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα (Ετήσια Έκθεση της ΕΛΑΣ, 2012, σ. 3 & Ετήσια Έκθεση της ΕΛΑΣ, 2017, Σ. 13). Εκτός από την εμπλοκή των αστυνομικών υπαλλήλων στο οργανωμένο έγκλημα, οι εγκληματικές οργανώσεις προκειμένου να αποφύγουν τη σύλληψη και την ποινική καταδίκη, προσπαθούν να εξασφαλίσουν την εύνοια των φορέων της δικαστικής εξουσίας, των ελεγκτικών αρχών και φορέων, των τελωνείων και των αρχών της τοπικής αυτοδιοίκησης (Σταμούλη, 2016, σ. 227).

Συχνότερη όλων όμως είναι η εμπλοκή των δημοσίων υπαλλήλων και συγκεκριμένα των αστυνομικών, οι οποίοι παρέχουν προστασία σε καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος κυρίως κατά τις νυκτερινές ώρες με τη μορφή της εκβίασης (αρ. 385 ΠΚ) και απειλών στους επικίνδυνους θαμώνες που θέλουν να δημιουργήσουν πρόβλημα σχετικά με τη λειτουργία τους ή σε οποιοδήποτε επιδιώξει να αναλάβει τον έλεγχο του καταστήματος (Σταμούλη, 2013). Σύμφωνα με την ίδια, η εκβίαση ασκείται και σε διαπροσωπικό επίπεδο με σκοπό τον έλεγχο της οικονομικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων και των καταστημάτων που λειτουργούν κυρίως για αναψυχή και διασκέδαση των πολιτών. Κατ'επέκταση, οι αντιδικίες και οι επιθέσεις πραγματοποιούνται και ορισμένες φορές επειδή τα μέλη των αντίπαλων εγκληματικών οργανώσεων θέλουν να επικρατήσουν σε μια συγκεκριμένη περιοχή για να αυξήσουν τα παράνομα οικονομικά οφέλη (Βιδάλη, 2017, σ. 160). Επίσης, ο έλεγχος και η προστασία του καταστήματος αποτελεί μια εγκληματική δραστηριότητα, η οποία αποτελεί με τη σειρά της μια πτυχή του οργανωμένου εγκλήματος που αναπτύσσεται στον ελλαδικό χώρο, η παράνομη δραστηριότητα αυτή έχει ως αρχηγικά μέλη Έλληνες και όλη η παράνομη δραστηριότητα συγκαλύπτεται από τους φορείς της δικαστικής εξουσίας (Λαμπροπούλου, 2003, σ. 69-87). Από την ποινική σκοπιά του εν λόγω ζητήματος, το άρθρο της εκβίασης (αρ. 385 ΠΚ) μπορεί να συνδυαστεί με το άρθρο για την εγκληματική οργάνωση (αρ. 187 παρ. 1 του ΠΚ), εφόσον οι δράστες της εκβίασης πληρούσαν ταυτόχρονα και τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης της παραγράφου 1.

Η εκβίαση από τα εγκληματικά δίκτυα που σκοπεύουν να ελέγξουν ολόένα και περισσότερες περιοχές εμφανίζεται με τη μορφή της απαίτησης χρημάτων ή με την επιθυμία της συμμετοχής στη λειτουργία και στο καταστατικό της επιχείρησης (Αντωνόπουλος & Παπανικολάου, 2016, σ. 961). Σύμφωνα με τους ίδιους, τα πρόσωπα τα οποία αναλαμβάνουν αρχηγική μορφή και κατευθύνουν τα υπόλοιπα μέλη προς εκπλήρωση του ως άνω σκοπού, χαρακτηρίζονται ως “νονοί της νύχτας”.

Όπως φαίνεται από την έκθεση της ΕΛΑΣ, οι εγκληματικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον έλεγχο των καταστημάτων και των επιχειρήσεων παρουσιάζουν δομημένη οργάνωση, κατανομή ρόλων, ιεραρχία, μοιάζουν δηλαδή σαν μια νόμιμη επιχείρηση (Σταμούλη, 2013, σ. 231). Σύμφωνα με την ίδια, τα θύματα από τη δράση του οργανωμένου

δικτύου, σπάνια καταγγέλλουν τη δράση του και γ' αυτόν τον λόγο παρουσιάζουν τα δίκτυα αυτά αυξημένο σκοτεινό αριθμό, ο οποίος ενισχύεται ολοένα και περισσότερο από την παρεχόμενη συγκάλυψη των αρχών και την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Επίσης, παρά την ποινική πρόβλεψη για τιμωρία των φαινομένων διαφθοράς (αφ. 159, 159^A, 235, 236, 237, 237^A ΠΚ), εντούτοις η εμπλοκή των αρχών είναι αυξημένη και συνεχώς προσαρμόζεται ανάλογα με τις επικρατούσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες (Ruggiero, 1996, σ. 64-74). Το οργανωμένο έγκλημα, λοιπόν, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτική και τη νόμιμη οικονομία και υπάρχει μεταξύ τους ισχυρή σχέση συμβίωσης (Ruggiero, 2000 σ. 64-72). Με άλλα λόγια, το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται με τους ισχυρούς και με τους ανήκοντες στην πολιτική και οικονομική ελίτ, οι οποίοι λόγω της θέσης τους μπορούν να επηρεάσουν και τις διωκτικές και τις δικαστικές αρχές, σε τέτοιο βαθμό που οι δράστες οργανωμένου εγκλήματος να μένουν ατιμώρητοι και η νομοθεσία να θεωρείται αναποτελεσματική (Σταμούλη, 2013, σ. 236).

Συνοψίζοντας, η ανάλυση της σχέσης μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος με τη διαφθορά πραγματοποιήθηκε για να αναδειχθεί η αναποτελεσματικότητα της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα, όταν αυτό συνυπάρχει με τη δωροληψία ή τη δωροδοκία των δημοσίων υπαλλήλων (αφ. 13 α' ΠΚ) ή των δικαστικών προσώπων. Πιο συγκεκριμένα, η αποσπασματική αναφορά για το οργανωμένο έγκλημα και τη σχέση του με τη διαφθορά στο δημόσιο τομέα στις ετήσιες εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας, αποτελεί ένα επιπλέον κριτήριο το οποίο υποδηλώνει την αδυναμία ή τη δυσκολία ορισμού και προσέγγισης του φαινομένου της οργανωμένης εγκληματικότητας αφενός, αλλά και την αναποτελεσματικότητα της κείμενης νομοθεσίας να πατάξει το οργανωμένο έγκλημα αφετέρου. Τέλος, με αυτόν τον τρόπο αποτιμάται αρνητικά η δράση των αρμόδιων φορέων, εφόσον αυτοί εμπλέκονται στα εγκληματικά δίκτυα με τη μορφή της αποκόμισης παράνομου οικονομικού οφέλους ή με το να παραλείπουν να πράττουν τα δέοντα βάσει των υπηρεσιακών τους καθηκόντων και των κανόνων δικαίου του Ποινικού Κώδικα και της Ποινικής Δικονομίας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ/ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αναμφίβολα, το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα φαινόμενο το οποίο είναι πολυδιάστατο και για την ερμηνεία και τον ορισμό του δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος ορισμός, γεγονός που δυσκολεύει τις αρμόδιες αρχές να το κατανοήσουν. Στην Ελλάδα, το οργανωμένο έγκλημα δεν πήρε διαστάσεις μαφίας, όπως αυτό συνέβη στην Ιταλία. Επίσης, σύμφωνα με τη Ριζάβα (2012), στις χώρες που το οργανωμένο έγκλημα πήρε διαστάσεις μαφίας, η μαφία δρούσε παρέχοντας ιδιωτική προστασία και φύλαξη της ιδιοκτησίας και της περιουσίας των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος, σε μια περίοδο που το κράτος αδυνατούσε να προσφέρει ασφάλεια στους πολίτες με αποτέλεσμα να μην λειτουργεί ο θεσμός του κράτους δικαίου. Αντίθετα, στην περίπτωση της Ελλάδος και πριν την ενσωμάτωση της Σύμβασης του Παλέρμο (Ν. 3875/2010), όπου το οργανωμένο έγκλημα στην αρχή δεν παρουσίαζε πραγματοπαγή χαρακτήρα, αρκετές περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος είτε τιμωρούνταν σε επίπεδο συμμορίας, δηλαδή σε επίπεδο πλημμελήματος, είτε δεν τιμωρούνταν καθόλου ποινικά. Μετά την ενσωμάτωση της Σύμβασης του Παλέρμο στην ελληνική έννομη τάξη, δημιουργήθηκε η ταύτιση του οργανωμένου εγκλήματος με το ποινικό αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης (αρ. 187 παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα). Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, η ταύτιση αυτή εξηγεί την αδυναμία των διωκτικών αρχών να κατανοήσουν την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος, αφού σε αρκετές περιπτώσεις το οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζει ποιοτική εξέλιξη διαφορετική από αυτήν της εγκληματικής οργάνωσης της ποινικής ρύθμισης. Όταν δε το οργανωμένο έγκλημα άρχισε να προσεγγίζεται και να ορίζεται σχετικά, αυτό ερμηνεύθηκε ότι εισάγεται από το εξωτερικό δημιουργώντας την πεποίθηση ότι είναι κάτι ξένο (Cressey, 1969). Η συγκεκριμένη άποψη συνέφερε πολύ την άρχουσα τάξη δηλαδή την πολιτική και οικονομική ελίτ, η οποία απέκρυπτε τα τελούμενα πολιτικά ή οικονομικά σκάνδαλα και την πολιτική διαφθορά, παρέχοντας ταυτόχρονα συγκάλυψη στους ισχυρούς δράστες (Ξενάκη, 2011, σ. 137-145). Αναλυτικότερα, η δράση των εγκληματικών οργάνωσεων μέσα στα νόμιμα δίκτυα της οικονομίας και της κοινωνίας, έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να διευκρινιστούν τα νόμιμα και τα παράνομα δίκτυα και με αυτόν τον τρόπο εδραιώνεται η συμβιωτική σχέση μεταξύ της νομιμότητας και της παρανομίας (Chambliss, 1978, σ. 208). Γ' αυτόν ακριβώς τον λόγο, επειδή υπάρχει σχέση ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά και το οικονομικό έγκλημα, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη μιας Αντεγκληματικής Πολιτικής που θα καταφέρει τη διάσπαση της σχέσης μεταξύ αυτών των φαινομένων (Chambliss, 1989, σ. 183).

Σημαντική προσπάθεια για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος είναι ο θεσμός των προστατευόμενων μαρτύρων και των μαρτύρων του δημοσίου συμφέροντος. Η εν λόγω ρύθμιση σαφώς συνετέλεσε στην εξάρθρωση του οργανωμένου εγκλήματος, όμως απαιτείται η εφαρμογή του να μην θίγει θεμελιώδη δικαιώματα των υπόπτων και των δραστών. Κάτι τέτοιο θα δημιουργήσει ανασφάλεια δικαίου και παραβιάσεις των κανόνων δικαίου από την πλευρά των ανακριτικών και των δικαστικών υπαλλήλων, περιπτώσεις που αναλύθηκαν εκτενώς στο κεφάλαιο για την αξιολόγηση και την αποτίμηση της νομοθεσίας για το οργανωμένο έγκλημα.

Σχετικά με την εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων, παρόλο που συνετέλεσε και αυτή με τη σειρά της στην πρόληψη του οργανωμένου εγκλήματος σε κάποιες περιπτώσεις, όμως, χρησιμοποιήθηκαν καταχρηστικά και γενικοπροληπτικά με αποτέλεσμα να θίγεται ο ειδικός σκοπός της θέσπισής τους. Ειδικότερα, με την αλόγιστη εφαρμογή των ειδικών ανακριτικών πράξεων δημιουργείται ένα καθεστώς που ονομάζεται "κοινωνία διακινδύνευσης", το οποίο δείχνει την ανάγκη των ανακριτικών και των δικαστικών αρχών για κοινωνική αντίδραση προς το έγκλημα (Παπαθεοδώρου, 2007, σ. 72). Σύμφωνα με τον ίδιο, το κράτος επιλέγει να εφαρμόσει διαδικασίες ελέγχου και αυξημένης επιτήρησης στους πολίτες, προκειμένου να ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα εξάπλωσης της οργανωμένης εγκληματικότητας. Αυτό όπως

είναι φυσικό, δημιουργεί στους πολίτες το αίσθημα της αναποτελεσματικότητας των αρχών να διαχειριστούν τη ραγδαία εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος από τη μία και τους δημιουργεί ανασφάλεια, αφού παραβιάζονται σε αρκετές περιπτώσεις τα δικαιώματά τους από την άλλη.

Επίσης, η απειρόμενη οικονομική κρίση οι οποία προκάλεσε οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές, είχε ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των παράνομων αγορών, τη δράση των εγκληματικών οργανώσεων αλλά και την εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος (Σταμούλη, 2013, σ. 1225-1226). Ακόμη, και η ραγδαία εξέλιξη και ανάπτυξη της τεχνολογίας είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των εγκληματικών οργανώσεων και την επέκταση της δράσης του σε υπερεθνικό και διεθνές επίπεδο, αφού είχαν τη δυνατότητα να διαπράττουν εγκλήματα μέσω του διαδικτύου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή). Σημαντική είναι η αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι οι διωκτικές αρχές θα πρέπει να εμποδίσουν τη νομιμοποίηση των εσόδων από παράνομες και εγκληματικές δραστηριότητες και εφόσον αυτό επιτευχθεί θα πραγματοποιηθεί η πάταξη του φαινομένου, αφού δεν θα εκπληρώνεται ο σκοπός του ο οποίος είναι το παράνομο οικονομικό όφελος. Σε αυτό μπορεί να συμβάλει η αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών οικονομικού και φορολογικού ενδιαφέροντος, προκειμένου να εντοπίζονται τα παράνομα αποκτηθέντα οικονομικά οφέλη και οι πραγματικοί νόμιμοι δικαιούχοι για να τους αποδοθούν τα χρήματά τους (Τζαναβάρη, 2019, σ.116). Σύμφωνα με την ίδια, με τον μηχανισμό αυτό θα αντιμετωπιστούν και τα φαινόμενα της διαφθοράς των δημοσίων υπαλλήλων, αποκόπτοντας με αυτόν τον τρόπο τη συμβιωτική σχέση μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς.

Το οργανωμένο έγκλημα για να μπορέσει να αντιμετωπιστεί απαιτείται πολιτική βούληση, διότι δεν αποτελεί ποινικό φαινόμενο μόνο αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και κοινωνικό φαινόμενο (Χλούπης, 2013, σ. 489). Σε επίπεδο κοινωνικής πρόληψης, κρίνεται αναγκαίο να επέλθει μείωση στα φαινόμενα των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων των ομάδων μιας κοινωνίας, μείωση της φτώχειας και του δείκτη της ανεργίας, παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής και περιορισμός του αθέμιτου ανταγωνισμού, ο οποίος ευθύνεται για την όξυνση των οικονομικών ανισοτήτων (Σταμούλη, 2013, σ. 1225-1226). Με βάση την ίδια, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος δεν απαιτεί μόνο ποινικές ρυθμίσεις, οι οποίες χρειάζονται για να κατευθύνουν δικονομικά και επιχειρησιακά τις αρμόδιες αρχές, αλλά και επαρκή πολιτική βούληση, δηλαδή να επιδιώκει συνεχώς το κράτος την καταπολέμησή του μέσω της κοινωνικής πολιτικής. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει οι αρμόδιες υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου (πχ η Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων των Σωμάτων Ασφαλείας, ΣΔΟΕ, Οικονομικός Εισαγγελέας, ΕΑΔ, ΑΑΔΕ, Επιθεώρηση Εργασίας κ.α.) να αναπτύξουν μηχανισμούς για την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος και ταυτόχρονα να περιορίσουν τα φαινόμενα διαφθοράς που υπάρχουν στους δημόσιους υπαλλήλους και στους δημόσιους λειτουργούς.

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος απαιτείται συνδυασμός νομοθετικών ρυθμίσεων, συνεργασία ως προς τη δράση των ελεγκτικών και των δικαστικών αρχών, αλλαγή της γενικότερης αντίληψης των ανακριτικών υπαλλήλων σχετικά με την παραβίαση των θεμελιωδών και συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων για τη συμμετοχή ή την εμπλοκή τους στο οργανωμένο έγκλημα και μια γενικότερη διαμόρφωση Αντεγκληματικής Πολιτικής, η οποία από τη μία θα προστατεύει το κοινωνικό σύνολο από τη δράση των οργανωμένων δικτύων και από την άλλη θα προασπίζει τα δικαιώματα των εμπλεκόμενων. Για την επίτευξη όλων των παραπάνω κρίνεται, λοιπόν, αναγκαία η πολιτική βούληση των κυβερνώντων και αυτών που ασκούν κυβερνητική πολιτική.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

7.1 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ακριβοπούλου Χ. & Ανθόπουλος Χ., (2015). Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα Δράση Κάλλιπος.

Αλεξιάδης, Σ., (2016), *Ανακριτική*, 6^η έκδοση, Εκδόσεις : Σάκκουλα.

Ανδρουλάκης, Ν., (2019). *Ποινικά Χρονικά*. Εκδόσεις: Σάκκουλα.

Ανδρουλάκης, Ν., (2016), Μέτρα επιείκειας για τους υπαιτίους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές, σε: Μαργαρίτα Γασπαρινάτου (επιμ.), *Τιμητικός Τόμος Κουράκη, Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχές κρίσης*, Εκδόσεις: Σάκκουλα.

Αντωνόπουλος, Γ., & Παπανικολάου, Γ., (2016), «Καπιταλισμός χωρίς άδεια» : Η ελληνική περίπτωση », στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχές κρίσης. Τιμητικός Τίτλος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Εκδόσεις: Σάκκουλας.

Βαθιώτης, Κ., (2001), Η προστασία των μαρτύρων κατά το άρθρο 9 του Ν. 2928/2001, *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 1045 επ..

Βαθιώτης, Κ., (2010), *Τραγικά διλήμματα στην εποχή του « πολέμου κατά της τρομοκρατίας»*. Από τη σаницίδα του Καρνεάδη στο «Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού», Αθήνα, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2007), *Έλεγχος του Εγκλήματος και δημόσια αστυνομία. Τομές και συνέχειες στην αντεγκληματική πολιτική*, τ. Α' και Β', Αθήνα, Εκδόσεις: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Βιδάλη, Σ., (2009), « Η πορεία προς το οργανωμένο έγκλημα», *Το Βήμα* (19.07.2009), διαθέσιμο στο: <
<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=114&artId=266024&dt=19/07/2009>>.

Βιδάλη, Σ., (2011), « Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: Ναρκωτικά και οργανωμένο έγκλημα», στο Αθ. Χαλκιά (επιμ.), *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας. Τιμητικός τίτλος για τον καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδόκη*, τ. Β', Αθήνα, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2013), *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ., (2017), *Πέρα από τα όρια, Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δαγτόγλου, Π., (2012), *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, εκδόσεις: Σάκκουλα

Δαλακούρας, Θ., (1993). Αρχή της αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, εκδόσεις: Σάκκουλας.

Δαλακούρας, Θ., (2001), *Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του αρ. 6 του Ν. 2928/2001*, *Ποινικά Χρονικά*, 2001, σ. 1022.

Δαλακούρας, Θ., (2011). Η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού. Ο ρόλος του Εισαγγελέα, της αστυνομίας και των λοιπών διωκτικών οργάνων, *Ποινικά Χρονικά*, σ. 247-268.

Δαλακούρας, Θ., (2012), *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδόσεις: Σάκκουλας.

Δαλακούρας, Θ., (2019), Ο νέος Ποινικός Κώδικας: Συνοπτική ερμηνεία των άρθρων του Ν. 4620/2019, Σ. 202.

- Δημόπουλος, Χ., (2021), *Ανακριτική*, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καιάφα-Γκμπάντι, Μ., (2008), « Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του Ν. 3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια», *Ποινικά Χρονικά*, σ. 917-922.
- Καιάφα-Γκμπάντι, Μ., (2011), « Ποινική καταστολή της διαφθοράς στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα: Το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ. Στην ευρύτερη διεθνή σκηνή και το εθνικό μας δίκαιο», στο Αθ. Χαλκιά (επιμ.), *Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η επιστήμη της Εγκληματολογίας. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη*, τ. Β', Αθήνα, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κωνσταντινίδης, Α., (2019), *Προστατευόμενοι μάρτυρες και μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Καρράς, Α., (2011), *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λαμπροπούλου, Ε., (2001), *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου*, Αθήνα: Κριτική.
- Λίβος, Ν., (2000), «Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του», στο: Ελληνική Εταιρία Ποινικού Δικαίου, *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου, Πρακτικά Ζ' του Πανελλήνιου Συνεδρίου ΕΕΠΔ, Κομοτηνή 23-25 Οκτωβρίου 1998*, Αθήνα, εκδόσεις: Σάκκουλας, σ. 1-67.
- Λίβος, Ν., (2005), *Το πρόβλημα της ασφάλειας και η ασφάλεια ως πρόβλημα. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Ι. Μανωλεδάκη: Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια*: εκδόσεις: Σάκκουλας, σ. 186-187.
- Μανωλεδάκης, Ι., (1994), *Η επιβουλή της δημόσιας τάξης- 2^η έκδοση*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Μανωλεδάκης, Ι., (2002), *Ασφάλεια και Ελευθερία*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Μάνεσης, Α., (1982), *Συνταγματικά Δικαιώματα*, τ. Α' *Ατομικές Ελευθερίες*, 4^η έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Μαργαρίτης, Λ., (1998), *Πρακτικά ΣΤ' Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου*, σ. 79.
- Μαργαρίτης, Μ., & Μαργαρίτη, Α., (2020), *Ποινικός Κώδικας ερμηνεία και εφαρμογή*, εκδόσεις: Π.Ν. Σάκκουλας.
- Μιχαλοπούλου, Ε., (2016), « Η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων του άρθρου 17^Α παρ. 8 του Ν. 2523/1997. Προϋποθέσει, εφαρμογή και προβληματισμοί», *Διοικητική Δίκη* 2, σ. 188.
- Νάιντος, Χ., (2017), *Ειδικές ανακριτικές πράξεις: επίκαιρα ζητήματα. Ποινικά Χρονικά*. Τεύχος Αυγούστου-Σεπτεμβρίου, σ. 491-499.
- Ξενάκη, Σ., (2011), «Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα: Η οριοθέτηση και η αξιολόγηση της απειλής», *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου* 24/2, σ. 137-145.
- Παπαθεοδώρου, Θ., (2007), « Κυβερνητική της ασφάλειας και της Αντεγκληματικής πολιτικής» σε *Ανασφάλεια, Αντεγκληματική Πολιτική και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Παπαδαμάκης, Α., (2010), *Ανακριτική διείσδυση: Όρια και υπερβάσεις*, Ποινικά Χρονικά.
- Παπαδαμάκης, Α., (2019), *Ποινική Δικονομία* 9^η έκδοση, εκδόσεις: Σάκκουλας.

- Παπανικολάου, Ε., (2013), *Ανακριτική διείδυση και αστυνομική παγίδευση, Ποινικά Χρονικά*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Παρασκευόπουλος, Ν., (2020). *Ξέπλυμα βρόμικου χρήματος και ανθρώπινα δικαιώματα*. Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Παύλου, Σ., (2008), *Ναρκωτικά. Δογματικά και ερμηνευτικά προβλήματα των ποινικών διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά*, 3^η έκδοση, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Παύλου, Σ., & Σάμιος, Θ., *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών II*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Παύλου, Στ., (2015). *Η μαγνητοφώνηση των τηλεφωνικών διαλέξεων υπόπτων από τις αρχές, Ποινικά Χρονικά*, 3, σελ. 161-166.
- Πλαγάκος, Γ., (2021), *Ο Ανακριτής*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Ριζάβα, Φ., (2012), *Οργανωμένο έγκλημα: Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή αντιμετώπιση*, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Σεβαστίδης, Χ., (2015), *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας- Ερμηνεία κατ' άρθρον- Τόμος III*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Σταμούλη, Ε., (2015), *Πολιτικές ασφάλειας στην Ελλάδα σε σχέση με το οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία και οι συνέπειές τους στην αντεγκληματική πολιτική, διδακτορική διατριβή, διαθέσιμη στο: < <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/36625>>*.
- Σταμούλη, Ε., (2016), «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: Τάσεις και μεταβολές», στο Μ. Γασπαρινάτου (επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή της κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη.*, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Σταμούλη, Ε., (2018), «Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: Το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος», στο Β. Αρτινοπούλου, Στ. Γεωργιάδου, Όλ. Θεμελή, Ν. Κουλούρης, Γ. Παπανικολάου (επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος*. 50 χρόνια Howard Becker “Whose side are we on?”. Συμβολές στο 1ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Αθήνα 24-27 Μαΐου 2016, ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα 2018, σ. 276-295.
- Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε., (2001), «Ο Ν. 2928/2001 “για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων”. Βασικά χαρακτηριστικά και πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση», εκδόσεις: Ποινική Δικαιοσύνη 7, σ. 694-698.
- Συμεωνίδης, Δ., (2010), *Κατασχέσεις στην ποινική διαδικασία και προστασία των ατομικών δικαιωμάτων*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, εκδόσεις: Σάκκουλας.
- Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε., (2023), ο Ν. 5002/2022 σχετικά με την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών (ΦΕΚ Α' 228/09.12.2022): Κρίσιμες για τις θεμελιώδεις ελευθερίες «αστοχίες», εκδόσεις: Ποινική Δικαιοσύνη.
- Τζαναβάρη, Ν., (2019), *Οι διεθνείς Συμβάσεις για την αυτόματη ανταλλαγή φορολογικών πληροφοριών. Παρουσίαση και ερμηνεία των ρυθμίσεων του διεθνούς φορολογικού δικαίου*, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Τζανετής, Α., (2021). *Η δήμευση στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες*.
- Τριανταφύλλου, Γ., (2014), «Ξέπλυμα περιουσίας προερχόμενης από φοροδιαφυγή», *Ποινικά Χρονικά* 10, σ. 721-728.

Τσάτσος, Δ., (1988), *Συνταγματικό Δίκαιο*, τ. Γ' *Θεμελιώδη Δικαιώματα*, εκδόσεις: Σάκκουλας.

Τσιρίδης, Π., (2009), Ο νέος νόμος για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος Ν. 3691/2008, Αθήνα, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χλούπης, Γ., (2005), *Διασυνοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα*, Αθήνα, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χρυσόγονος, Κ., (2006), *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 3^η έκδοση, εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη.

7.2 ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Block, A., & Chambliss, W., (1981), *Organizing Crime*, Elsevier, Νέα Υόρκη.
- Chambliss, W., (1978), *On the Take: From Petty Crooks to Presidents*, Indiana University Press, Μπλούμινγκτον.
- Chambliss, W., (1979), “On lawmaking”, *British Journal of Law and Society* 6/2, σ. 149-171.
- Chambliss, W., (1989), “State-organized crime: The American Society of Criminology 1988 presidential address”, *Criminology* 27/2, σ. 183-208.
- Cressey, D., (1969), *Theft of the Nation: The Structure and Operations of Organized Crime in America*, Harper, Νέα Υόρκη.
- Lambropoulou, E., (2003), “Criminal ‘organisations’ in Greece and public policy: From non-real to hyper-real?”, *International Journal of the Sociology of Law* 31/1, σ. 82.
- Michalowski, R., (1985), *Order, Law, and Crime*, Random House, Νέα Υόρκη.
- Ross, J. & all (2002) “The state of state crime research: A commentary”, *Humanity and Society* σ. 273-281.
- Ruggiero, V., (1996), *Organised and Corporate Crime in Europe: Offers That Can’t Be Refused*, Dartmouth, Όλντερσot.
- Ruggiero, V., (1997), “Criminals and service providers: Cross-national dirty economies”, *Crime, Law and Social Change* 28/1, σ. 27-38.
- Southerland, M., & Potter, G., (1993), “Applying Organization Theory to organized crime”, *Journal of Contemporary Criminal Justice* 9, σ. 251.
- Williams, P., (2001), “Transnational criminal networks”, στο J. Arquilla, D. Ronfeldt (επιμ.), *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy*, RAND, Σάντα Μόνικα, σ. 61-97.

7.3 ΑΝΑΚΤΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<https://www.oecd.org/corruption/Committing-to-Effective-Whistleblower-Protection-Highlights.pdf>. (Ανάκτηση την 30/03/2024).

<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eisNEO.pdf>. (Ανάκτηση την 31/03/2024).

https://ec.europa.eu/cyprus/news/20210414_2_el. (Ανάκτηση την 01/04/2024).

7.4 ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΣ

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (όπως τροποποιήθηκε από τα πρωτόκολλα 11, 14 και 15) και ισχύει.

Ετήσιες Εκθέσεις της Ελληνικής Αστυνομίας σχετικά με το Οργανωμένο Έγκλημα (2007, 2012, 2015, 2017, 2019, 2020).

Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 5023/2023 ΦΕΚ Α' 34/17-02-2023) με τις τροποποιήσεις του Ν. 5090/2024, ΦΕΚ/30/Α/23-02-2024).

Ν. 1990/1991 (ΦΕΚ 193 Α'/16-12-1991).

Ν. 2161/1993 (ΦΕΚ 119 Α'/26-7-1993).

Ν. 2655/1998 (ΦΕΚ Α' 264/01-12-1998).

Ν. 2696/1999 (ΦΕΚ 57/Α/23-3-1999).

Ν. 2928/2001 (ΦΕΚ Α' 141/27-06-2001).

Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158/20-09-2010).

Ν. 4557/2018 (ΦΕΚ Α' 139/30-07-2018).

Ν. 5062/2023 (ΦΕΚ Α' 182/03-11-2023).

Οδηγία της Ε.Ε 2016/680 (ΦΕΚ Α' 137/29-08-2019).

Ποινικός Κώδικας (Ν. 5090/2024, ΦΕΚ/30/Α'/23-02-2024).

Σύνταγμα της Ελλάδος (1975/1986/2001/2008/2019).

